

Seksualno zlostavljanje u romanu "Strogo povjerljivo: Obitelj Barić" Ivone Šajatović

Platnjak, Mihaela

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:647249>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Mihaela Platnjak

Seksualno zlostavljanje u romanu

Strogo povjerljivo: Obitelj Barić

Ivone Šajatović

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Mihaela Platnjak

Matični broj: 0009085475

Seksualno zlostavljanje u romanu

Strogo povjerljivo: Obitelj Barić

Ivone Šajatović

ZAVRŠNI RAD

Prijediplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: prof. dr. sc. Danijela Marot Kiš

Rijeka, rujan 2024.

IZJAVA

Kojom izjavljujem da sam završni rad naslova *Seksualno zlostavljanje u romanu „Strogo povjerljivo: Obitelj Barić“* Ivone Šajatović izradila samostalno pod mentorstvom prof. dr. sc. Danijele Marot Kiš.

U radu sam primijenila metodologiju znanstvenoistraživačkoga rada i koristila literaturu koja je navedena na kraju završnoga rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući navela u diplomskom radu na uobičajen način citirala sam i povezala s korištenim bibliografskim jedinicama.

Studentica

Mihaela Platnjak

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD	5
2. TABU TEME I KNJIŽEVNOST ZA DJECU I MLADE.....	7
2.1. Definiranje pojma književnosti za djecu i mlade	7
2.2. Tabu teme u književnosti za djecu i mlade	8
2.3. Tabu teme u hrvatskoj književnosti za djecu i mlade	9
3. ŽIVOT I STVARALAŠTVO IVONE ŠAJATOVIĆ.....	11
4. ZLOSTAVLJANJE I ZANEMARIVANJE DJECE.....	12
5. SEKSUALNO ZLOSTAVLJANJE DJECE	14
5.1. Što je seksualno zlostavljanje djece i koji su njegovi oblici?	14
5.2. Što uključuje seksualno zlostavljanje?	16
5.3. Kolika je učestalost seksualnog zlostavljanja?.....	16
5.4. Kako prepoznati zlostavljajuće ponašanje?.....	17
6. SEKSUALNO ZLOSTAVLJANJE U ROMANU „STROGO POVJERLJIVO: OBITELJ BARIĆ“ IVONE ŠAJATOVIĆ.....	18
6.1. Vrste seksualnog zlostavljanja	20
6.2. Zanemarivanje	23
6.3. Faktori rizika za seksualno zlostavljanje.....	24
6.4. Sindrom prilagodbe seksualnom zlostavljanju.....	26
6.5. Znakovi i razotkrivanje seksualnog zlostavljanja	28
6.6. Reakcije, odgovori, posljedice i utjecaji	33
7. ZAKLJUČAK	37
8. POPIS LITERATURE	38
9. SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI.....	40
10. TITLE AND KEYWORDS	41

1. UVOD

Prema *Hrvatskoj enciklopediji* (2021.) riječ *tabu* potječe iz polinezijskog jezika tonga, a u prenesenom smislu može označavati nešto što je strogo zabranjeno, što ne podliježe nikakvoj kritici ili sumnji, što nije dopušteno pitati ili o čemu nije dopušteno razmišljati. Ukratko, tabu označava nešto što treba ostati tajnom.

Kao nešto što je zabranjeno, pojam tabua javlja se i u književnosti. Prilikom proučavanja svjetske književnosti, poznato je kako su brojna djela koja danas imaju status književnih klasika prvotno bila zabranjena ili cenzurirana od vlasti pojedinih država, sustava ili nekih drugih organiziranih zajednica. Prvenstveno zato što su slobodno progovarala o temama o kojima to nisu smjela, bila su smatrana previše „mračnima“, sadržavala su eksplicitne ili moralno uvredljive opise, možda i blasfemiju te su kao nuspojavu mogla izazvati buntovnu promjenu osobnog stava, kao i potpuno zastranjenje u nov način razmišljanja.

Osim što se javljaju u kontekstu svjetske književnosti, tabu teme počinju ulaziti i u područje književnosti za djecu i mlade, no tek šezdesetih godina 20. stoljeća. Proces pisanja i uvođenja tabu tema u područje književnosti za djecu i mlade nastavlja se kroz iduća desetljeća, pri čemu ne zaobilazi ni Hrvatsku. S obzirom na to da je prvi tabu koji se pojavio u književnosti za djecu i mlade bila spolnost, nezaobilazna je bila pretpostavka kako će u nju ulaziti nove i još „teže“ teme, a kao jedna od njih javlja se tema seksualnog zlostavljanja djece.

Istražujući korpus djela hrvatske književnosti za djecu i mlade koja se bave tabu temama, nije moguće pronaći dovoljan broj naslova, ali svakako valja izdvojiti književni opus hrvatske spisateljice za djecu i mlade Ivone Šajatović koja se u svojim djelima namijenjenim navedenoj skupini uvijek osvrće na socijalnu problematiku.

Šajatović to čini i u svome romanu *Strogo povjerljivo: Obitelj Barić* u kojem problematizira i opisuje seksualno zlostavljanje koje unutar svoje obitelji doživljava jedanaestogodišnja djevojčica Katja, a upravo je ono temom i predmetom analize ovog završnog rada.

U uvodnome dijelu rada uklatko će se objasniti pojam književnosti za djecu i mlade, kao i povijest te razlozi ulaska tabu tema u nju, navest će se naslovi i autori djela koja pripadaju korpusu hrvatske književnosti za djecu i mlade, a bave se tabu temama te će se na kraju predstaviti život i stvaralaštvo autorice samog romana.

Središnji dio rada otvara se teorijom zlostavljanja i zanemarivanja djece, pri čemu će se poseban naglasak staviti na seksualno zlostavljanje kao jednu od vrsta.

Teorijski dio razumijevanja seksualnog zlostavljanja čini prvi dio glavnine rada te će se u njemu odgovoriti na pitanja kao što su: *što je seksualno zlostavljanje djece, koji su oblici seksualnog zlostavljanja djece, što uključuje seksualno zlostavljanje djece, kolika je njegova učestalost te kako prepoznati je li neko ponašanje zlostavljajuće ili nije.*

Drugi dio bavit će se propitivanjem i povezivanjem teorije seksualnog zlostavljanja djece sa samim romanom. Tako će se prvo kroz rad navesti i citatima dokazati vrste seksualnog zlostavljanja, ali i zanemarivanja koje kao jedan od oblika zlostavljanja u obitelji Barić doživljava protagonistica romana.

Navest će se i objasniti faktori rizika koji su mogli dovesti do pojave seksualnog zlostavljanja u romanu, prikazat će se sindrom prilagodbe zlostavljanju koji se javlja u Katjinom slučaju te će se analizirati znakovi seksualnog zlostavljanja kao i proces njegova razotkrivanja.

Reakcije, odgovori, posljedice i utjecaji koje je proživljavanje seksualnog zlostavljanja Katje Barić ostavilo za sobom opisat će se i promotriti u posljednjem poglavlju rada nakon čega te na kraju slijedi zaključak.

2. TABU TEME I KNJIŽEVNOST ZA DJECU I MLADE

2.1. Definiranje pojma književnosti za djecu i mlade

Postavljanjem pitanja *Što je dječja književnost?* moguće je dobiti nekoliko različitih odgovora. Za prve dječja književnost primarno označava skupinu knjiga na policama istih odjela u knjižarama i knjižnicama, za druge knjige koje su čitali u djetinjstvu, a za treće one knjige koje danas čitaju djeca (Hameršak, Zima 2015: 13).

Definicije i teorijski pristupi književnosti za djecu i mlade razlikuju se kako od ispitanika do ispitanika, tako i u stručnoj literaturi. Ono što je na samome početku važno za istaknuti jest to da je danas granica između književnosti za djecu i književnosti za mlade zamućena, a pokušaj njezinog strogog određivanja samo dovodi do postavljanja pitanja kada djeca zapravo postaju odrasla i što to uistinu znači.

Milan Crnković i Dubravka Težak u svojoj knjizi *Povijest hrvatske dječje književnosti od početaka do 1955. godine* (2002: 7) dječju književnost definiraju kao književnost namijenjenu djeci. Takva književnost označava poseban dio književnosti koji obuhvaća djela koja po svojoj tematici i formi odgovaraju dječjoj dobi (grubo uzevši razdoblje od treće do četrnaeste godine), a koja su svjesno namijenjena djeci ili su, ako to nisu prvotno bila, tijekom vremena postala prikladna za dječju dob, potrebna za njihov estetski i društveni razvoj, ili su bila najviše čitana s njihove strane.

U ovakvom se definiranju dječje književnosti naglasak stavlja na tri pojma, a to su književnost, djeca i namjena.

Dječja književnost je umjetnost riječi za koju vrijede sve odrednice kojima se označuje književnost kao umjetnost. Ona nije u službi pedagogije, ali svakako može doprinijeti odgoju. Kao i književnost uopće, dječja književnost ima svoja klasična dostignuća, vrhunska i slabija djela, pisce koji su otvorili nove smjerove i one koji su oponašali, one koji su lakši i one koji su teži za razumijevanje, ima jače i slabije majstore jezika i stila te pisce koji su u njoj pronašli sebe, kao i one koji su u nju zalutali (Crnković, Težak 2002: 8).

Djeca su ljudi koji još nisu dosegli zreli stupanj tjelesnog i duševnog razvoja. U odnosu na odrasle, djeca su ograničena u tjelesnim mogućnostima, u iskustvu i znanju, u punini osjećajnog života, u samostalnosti osiguravanja životnih potreba i u poznavanju jezika. Dječje poimanje svijeta, krug interesa, dubina i širina percepcije te osjećajnost značajno se razlikuju nego u odraslih, stoga djeci ne može biti dostupno bilo koje književno djelo. Unutar prihvaćene

dječje dobi (od prve do dvanaeste ili trinaeste godine života) postoje velike razlike u sklonostima i mogućnostima djece, a upravo je to ono što dodatno opterećuje pitanje dječje književnosti. Crnković i Težak (2002: 8) navode kako su se raniji dječji pisci obraćali čitateljima do šesnaeste godine života, no danas se granica djetinjstva postavlja negdje oko dvanaeste godine, uz moguće individualne pomake.

Treći važan pojam u spomenutoj definiciji je pojam namjene. Kako bi se određena knjiga smatrala namijenjenom djetetu, morala bi ga privlačiti svojom tematikom i odgovarati njegovim interesima, ali ujedno svojim izrazom ne bi smjela nadilaziti mogućnosti njegove percepcije (Crnković, Težak 2002: 9).

Na kraju, Crnković i Težak (2002: 9) razlikuju tri kriterija prema kojima je moguće odrediti pripadnost nekog djela književnosti za djecu i mlade. Prvi kriterij podrazumijeva činjenicu kako je djelo napisao „dječji pisac“ svjesno ga namjenjujući djetetu, drugi je onaj prema kojemu djelo mora biti izdano od dječjeg nakladnika, odnosno dječjeg odjela neke nakladničke kuće, a treći i posljednji označava pronalazak određene knjige na policama knjiga namijenjenih djeci u knjižarama i knjižnicama.

2.2. Tabu teme u književnosti za djecu i mlade

Zbog dugotrajnog i neprestanog pripajanja književnosti za djecu i mlade području pedagogije, tabu teme u nju počinju ulaziti vrlo kasno. Tako se u kontekstualnom proučavanju svjetske književnosti za djecu i mlade, prekretnicom smatraju tek šezdesete godine 20. stoljeća. Tada tabu teme prvo ulaze u američku dječju književnost, a potom i u europsku, pri čemu se posebno ističu liberalno usmjerene države Skandinavije (Lavrenčić Vrabec 2002: 9).

Promjena društvene klime, povećana liberalizacija društva, seksualna revolucija, različita društvena kretanja kao što je primjerice *Women's liberation movement*, feminizam, moda i glazba samo su neki od elemenata koji su potaknuli prodor tabu tema u književnost za djecu i mlade.

Kao jedan od primarnih uzroka ovakvog razvoja u književnosti posebno se navodi potpuno drugačija osobnost poslijeratne generacije američke mladeži. Naime, ona se javlja kao samopouzdanija generacija s izrazito kritički usmjerenim stavovima prema već ustaljenim vrijednostima, društvenim normama i starijoj populaciji, a upravo s njome započinje odupiranje pravilima tradicije, ponašanja, odgoja i odijevanja (Lavrenčić Vrabec 2002: 9).

Do prijelomne točke u području stvaranja književnosti za djecu i mlade dolazi u trenutku kada pisci napokon počinju napuštati tradiciju samocenzure koju su nad sobom vršili desetljećima poštujući tzv. Rousseauovsku predodžbu djetinjstva koje se mitski definira kao razdoblje nedužnosti (eng. *era of childhood innocence*). Takva je predodžba bila zagovarana duboko u 20. stoljeću, a iznenađujuće je kako njezinih pobornika ima i danas (Lavrenčić Vrabec 2002: 10).

Tabu spolnosti bio je jedan od prvih tabua koji se pojavio u književnosti za djecu i mlade zbog čega je cenzura u šezdesetim i sedamdesetim godinama 20. stoljeća bila šokirana otvorenim pisanjem o tinejdžerskoj spolnosti, kontracepciji, trudnoći, abortusu i seksualnosti. Trend takve tematike kao i trend rušenja preostalih tabua nastavio se kroz osamdesete, a svoj je vrhunac doživio devedesetih godina 20. stoljeća.

Tada u književnost ulaze teme kao što su AIDS, poremećaji prehrane (anoreksija, bulimija), psihičke bolesti, rak, leukemija, homoseksualnost, lezbijstvo, samoubojstvo, smrt, spolno iskorištavanje, incest, silovanje, narkomanija, rasizam, neonacizam, ekološke katastrofe, nuklearni holokaust, besposlenost i beskućništvo.

U istim se godinama tabu teme iz područja romana za djecu i mlade šire u beletristiku, ali i slikovnice pri čemu istovremeno razvijaju nove i drugačije pripovjedne tehnike (Lavrenčić Vrabec 2000: 13).

2.3. Tabu teme u hrvatskoj književnosti za djecu i mlade

Prodiranje tabu tema u područje književnosti za djecu i mlade ne zaobilazi ni Hrvatsku. Najveći se odjek odvija, u skladu sa svjetskom književnosti, tijekom devedesetih godina, ali i u prvom desetljeću novog stoljeća.

Stjepan Hranjec (2002: 67) između više tabu tema u književnosti za djecu i mlade, izdvaja tri najistaknutije, a to su erotika (seks), Bog (vjera) i droga.

Prema njemu su erotski motivi, kao i odnosi između spolova u hrvatskoj književnosti za djecu i mlade dugi niz godina bili prešućivani. U svome proučavanju on dolazi do zaključka kako se licemjernost takvog prešućivanja razbija korištenjem figure humora, uz kojeg navodi i obilježje spontanog infantilizma.

Svoj zaključak potvrđuje navođenjem i kratkom analizom triju djela pisanih za djecu i mlade, a to su *Trešnjevačke trešnje* (1990.) Marija Šarića, *Bosonogi general* (1988.) Zvonimira Baloga te zbirkom pjesama *Oprostite, volim vas* (1998.) Tite Bilopavlovića (Hranjec 2002: 67).

Drugi tematski kompleks kojeg se dotiče Hranjec jest pitanje vjere, odnosno Bog. Pri svome izlaganju on ukazuje na radikalnu promjenu ideoloških matrica te prevladavanje tog tematskog kompleksa od pojedinih književnika ističući procvat knjižica, slikovnica i priča za mlađu ili predškolsku dob u kojima se prepričavaju poznati biblijski događaji.

Kao neke od primjera navodi *Svetu Luciju* Božidara Prosenjaka, *Pusu od krampusa* Zvonimira Baloga, *Uskrsnu priču Sunčeva glasnika* Vjekoslava Bobana te *Dan kada se rodio Isus* Hrvoja Hitreca (Hranjec 2002: 69).

Treći tematski kompleks za kojeg Hranjec navodi kako se o njemu tada nerado pisalo jest tema droge. Između skromnog izbora, Hranjec (2002: 70) izdvaja poznati roman Sunčane Škrinjarić naslova *Čarobni prosjak* (1999.) te roman za mlade *Kad pobijedi ljubav* (1997.) Maje Brajko-Livaković.

Osim što se bavi temom droge, roman Sunčane Škrinjarić obrađuje još jednu tabu temu, a to je tema prosjačenja. Obje autorice u navedenim romanima u svojim tematskim prikazima polaze od činjenice kako je obitelj temelj društva, a kada u njoj dođe do razdora ili je uopće nema, zlo (droga) se brzo udomaćuje te sa sobom nosi tragične posljedice (Hranjec 2002: 71).

Osim navedenih djela i tematskih kompleksa koje izdvaja Hranjec, u hrvatskoj se književnosti za djecu i mlade mogu pronaći i drugi primjeri djela koji se bave proučavanjem tabuiziranih tema.

Suvremeni, a publici jedan od omiljenih, hrvatski pisac Miro Gavran u svome književnome opusu za djecu i mlade također problematizira tabu teme. Primjerice, u romanu *Zaboravljeni sin* (1989.) progovara o autizmu, a u romanu *Pokušaj zaboraviti* (1996.) o temi silovanja.

O teškim bolestima progovaraju Šime Štorić u romanu *Poljubit ću je uskoro možda* (2000.) te Zoran Pongrašić u *Gumi-gumi ili djevojčica koja je preskočila nebesa* (2001.), o prostituciji Nada Iveljić u djelu *Sat očeva* (1979.), o udomiteljstvu Ivona Šajatović u *Pazite kako igrate!* (2009.), o obiteljskoj problematici i jednoroditeljskim obiteljima Ana Đokić-Pongrašić u romanu *Zoe, djevojčica s vrha nebodera* (2007.) i Ivona Šajatović u romanu *Jackpot* (2013.) te na kraju o seksualnom zlostavljanju, pedofiliji i incestu Melita Rundek u *Kupit će ti tata koturaljke (mišljeno šapatom)* (2006.) i Ivona Šajatović u romanu *Strogo povjerljivo: Obitelj Barić* čiju analizu donosi ovaj rad.

3. ŽIVOT I STVARALAŠTVO IVONE ŠAJATOVIĆ

Ivona Šajatović jedna je od rijetkih suvremenih spisateljica za djecu i mlade koja se u svojim djelima neprestano bavi socijalnim i tabuiziranim temama, istovremeno tako propitkujući odnos između društva i pojedinih marginaliziranih skupina ljudi ili pojedinačnih slučajeva.

Rođena je 18. svibnja 1975. godine u Koprivnici gdje ujedno i završava srednju ekonomsku školu. Svoje prve radove objavljuje tijekom osnovne škole u rubrici *Literarna mučionica* časopisa *Modra Lasta*, a sa sedamnaest godina na natječaju Koprivničko-križevačke županije za mlade pjesnike osvaja drugu nagradu (Šajatović 2011: 110).

Neko vrijeme radi kao urednica časopisa za kulturu i umjetnost *Nagruća*, pri čemu paralelno priprema zbirku poezije *Lirski dnevnik*. Piše i objavljuje poeziju, kratke priče i ljubavne romane u različitim edicijama od kojih posebno ističe *Novu Istru*, *Beatu*, *Milu* i *Gloriu*, a pišući žanrovsku prozu, neke svoje ljubavne romane objavljuje pod pseudonimom Yvonne Shirley (Šajatović 2011: 110).

2002. godine objavljuje roman za djecu i mlade pod nazivom *Tajna ogrlice sa sedam rubina* u kojem prema Stjepanu Hranjecu *ostvaruje dječji kriminalistički roman sa svim odlikama žanra* (Hranjec 2006: 279).

Iste godine kada je objavljen za njega osvaja treću nagradu *Ivana Brlić Mažuranić*, a godinu dana kasnije i nagradu *Mato Lovrak*. Te je godine također *Tajna ogrlice sa sedam rubina* uvrštena na popis obveznih lektira za šeste razrede osnovnih škola (Šajatović 2011: 110).

Romanom *Pazite kako igrate!* (2009.), koji se bavi temom djece smještene u udomiteljske obitelji, ponovno osvaja nagradu *Ivana Brlić Mažuranić*, a taj joj roman 2010. godine donosi i smještaj na prestižnu *Časnu listu IBBY* (IBBY Honour List) koja predstavlja izbor suvremene produkcije knjiga najboljih pisaca, ilustratora i prevoditelja zemalja koje su članice, a u kojoj *Hrvatski centar za dječju knjigu* sudjeluje svake druge godine od 1996. (Šajatović 2011: 110).

Danas Ivona Šajatović živi i radi u Koprivnici, a pisanje smatra hobijem.

U intervjuu koji daje za rubriku *I ja sam dječji pisac* Gradske knjižnici Rijeka (2017.) navodi kako joj je najveći poticaj za čitanje u djetinjstvu pružila baka prepričavajući joj romane Marije Jurić Zagorke i Janka Matka. Također izjavljuje kako je tada najviše voljela čitati Kušana i Lovraka, dok je danas sklonija romanima Nade Mihelčić i Silvije Šesto, od kojih posebno preporučuje *Zelenog psa* (2009.) i *Debelu* (2002.).

Šajatović za sebe govori kako bi jednog dana voljela biti profesionalna književnica te ističe kako je, unatoč tome što je zbog vrijednosti koje promiče u svojim romanima za djecu i mlade okarakterizirana kao socijalno angažirana spisateljica, njezin cilj stvoriti tekstove koji će zavesti čitatelja svojom pričom i u kojima će uživati jednako kao i što ona sama uživa u svojim omiljenim piscima (Šajatović 2011: 111).

Iako se u romanu *Pazite kako igrate!* (2009.) bavi naizgled kontroverznom temom života djece smještene u ne baš uzornu udomiteljsku obitelj, s poteškoćama prilikom objavljivanja suočava se tijekom pokušaja objave svog romana *Strogo povjerljivo: obitelj Barić* (2011.). Naime, navedeni roman dugi niz godina nije želio objaviti niti jedan izdavač, usprkos tome što mu je autorica dobitnica triju književnih nagrada.

U svojoj tematici, roman se bavi te sadrži dovoljno grafičke opise seksualnog zlostavljanja u obitelji, a prilikom odbijanja istog svi su se izdavači ogradili pod izlikom kako pedagozi takvu knjigu neće preporučiti djeci zato što ni sami neće znati na koji način razgovarati o toj temi (Globus 2009).

4. ZLOSTAVLJANJE I ZANEMARIVANJE DJECE

Zlostavljanje i zanemarivanje djece jedan od najvećih problema suvremenog društva, a njegova učestalost ukazuje na veliki društveni i globalni propust koji se dovodi u vezu s ispunjavanjem dječjih prava u stvarnosti. Prva svjetska studija *Ujedinjenih naroda* koja govori o oblicima nasilja nad djecom nosi poruku kako se niti jedno nasilje nad djecom ne može smatrati opravdanim i kako svako nasilje nad djecom zapravo može biti prevenirano (Buljan-Flander, Selak Bagarić, Španić 2021: 281).

Zahvaljujući djelovanju nevladinih organizacija poput *Hrabrog telefona* i *Potpore* u Zagrebu, *MirTe* u Splitu te *Tića* u Rijeci, problem zlostavljanja i zanemarivanja djece u Hrvatskoj sve je više prepoznat, a kao posljedica prepoznavanja te informiranja o njemu provedena su istraživanja koja donose realnost odrastanja djece koja su doživjela takvo iskustvo (Buljan-Flander, Selak Bagarić, Španić 2021: 282).

Prema *MSD priručniku dijagnostike i terapije* (2014.), zlostavljanje djeteta može se definirati devijantnim ponašanjem, odnosno ponašanjem koje odstupa od pravila ponašanja i društvenih normi te ponašanjem koje uključuje značajnu opasnost od nanošenja tjelesnog ili emocionalnog oštećenja djetetu.

Razlikuju se četiri oblika zlostavljanja koja mogu postojati istovremeno te se u velikoj mjeri preklapati, a to su tjelesno ili fizičko zlostavljanje, spolno ili seksualno zlostavljanje, psihičko ili emocionalno zlostavljanje te zanemarivanje (Buljan-Flander, Selak Bagarić, Španić 2021: 282).

Peto izdanje *Dijagnostičkog i statističkog priručnika za duševne poremećaje* (2013.) Američke Psihijatrijske Udruge definira zlostavljanje djece na sljedeći način:

- Tjelesno ili fizičko zlostavljanje podrazumijeva namjerno fizičko ozljeđivanje djeteta u rasponu od manjih modrica do ozbiljnih lomova ili smrti koja se javlja kao posljedica batina, premlaćivanja, nabijanja, griženja, trešenja, bacanja, ubadanja, gušenja, udaranja (rukama ili predmetom), spaljivanja ili bilo koje druge metode od strane roditelja, skrbnika ili druge osobe koja ima odgovornost za dijete. Za razliku od tjelesnog zlostavljanja djeteta, fizičko discipliniranje kao što je pljuskanje ne smatra se zlostavljanjem sve dok se provodi u granicama razuma te kod djeteta ne uzrokuje tjelesne ozljede.
- Seksualno ili spolno zlostavljanje djeteta podrazumijeva bilo koji seksualni čin s djetetom koji je namijenjen pružanju seksualnog zadovoljstva roditelju, skrbniku ili drugoj osobi koja je odgovorna za dijete. Aktivnosti koje se smatraju seksualnim zlostavljanjem uključuju diranje djetetovih genitalija, penetraciju, incest, silovanje, sodomiju i neprimjereno izlaganje. Također, u seksualno zlostavljanje djece ubraja se i nekontaktno iskorištavanje djeteta od strane roditelja ili skrbnika koje podrazumijeva prisiljavanje, tjeranje, mamljenje, prijetnje ili pristanak da dijete sudjeluje u radnjama koje doprinose seksualnome zadovoljavanju drugih, a bez izravnog kontakta između djeteta i zlostavljača.
- Psihičko ili emocionalno zlostavljanje djeteta definira se kao neslučajni verbalni ili simbolički čin od strane roditelja ili skrbnika koji rezultira ili ima potencijal rezultirati značajnom psihološkom opasnošću za dijete, pri čemu se fizičko i seksualno zlostavljanje ne uključuju u ovu kategoriju. Grđenje, omalovažavanje ili ponižavanje djeteta, prijetnje, nanošenje štete ili napuštanje, kao i ukazivanje na to da će navodni počinitelj naštetiti ili napustiti ljude ili stvari do kojih je djetetu stalo, ograničavanje djeteta, grubo žrtvovanje, prisiljavanje djeteta da si samo nanese bol te pretjerano discipliniranje djeteta koje je ekstremno često ili dugo, iako nije na razini fizičkog zlostavljanja, primjeri su psihičkog zlostavljanja djece.

- Zanemarivanje djeteta opisuje se kao bilo koji potvrđen ili pod sumnjom grub čin ili propust od strane djetetova roditelja ili drugog skrbnika koji lišava dijete osnovnih dobno primjerenih potreba, a time može imati potencijal rezultirati fizičkom ili psihološkom štetom za dijete. Zanemarivanje djeteta podrazumijeva njegovo napuštanje, nedostatak odgovarajućeg nadzora, propust u zadovoljenju emocionalnih ili psiholoških potreba te uskraćivanje nužnog obrazovanja, zdravstvene skrbi, hrane, skloništa ili odjeće.

Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) navodi kako je zlostavljanje svaki oblik tjelesnog ili emocionalnog zlostavljanja, seksualnog zlostavljanja, zanemarivanja i nemarnog postupanja ili iskorištavanja djece koji rezultira stvarnom ili potencijalnom opasnošću za njegovo zdravlje, preživljavanje, razvoj ili dostojanstvo u kontekstu odnosa odgovornosti, povjerenja i moći (Bilić, Buljan-Flander, Hrpka 2012: 2).

U svim je navedenim definicijama, unatoč manjim odstupanjima i razlikama u terminologiji i pojedinim izrazima, zajednički zaključak kako zlostavljanje djeteta uključuje svako ono ponašanje od strane druge osobe koje narušava njegovu psihofizičku dobrobit.

Na pitanje kako i zašto dolazi do zlostavljanja djece nije nimalo jednostavno i lako odgovoriti. Kada se radi o etiologiji zlostavljanja djece, odnosno detekciji uzroka za takvo ponašanje od strane počinitelja, ne postoji jednoznačan odgovor na pitanje što uistinu dovodi do spomenute patologije, već se u obzir mogu uzeti različiti čimbenici koji mogu doprinijeti do nje. Primjerice, to mogu biti individualna obilježja djeteta, individualna obilježja roditelja, situacijski stres, odnosi u obitelji, šire društvene norme te socijalni ili ekonomski položaj obitelji (Buljan-Flander, Selak Bagarić, Španić 2021: 284).

5. SEKSUALNO ZLOSTAVLJANJE DJECE

5.1. Što je seksualno zlostavljanje djece i koji su njegovi oblici?

Priručnik za roditelje *Seksualno zlostavljanje djece: Kako se nositi s problemom i pomoći djetetu?* (2023: 11) seksualno zlostavljanje djece definira kao uključivanje razvojno nezrelog djeteta ili adolescenta u seksualne, odnosno spolne aktivnosti koje ono ne može u potpunosti shvatiti, za koje svojim psihičkim ili fizičkim razvojem nije spremno te na koje ne može dati zreli pristanak.

S ovom definicijom slažu se Buljan-Flander i Kocijan-Hercigonja (2003: 77) koje još nadodaju kako seksualno zlostavljanje uključuje i aktivnosti koje ugrožavaju socijalne tabue obiteljskog života.

Seksualno zlostavljanje podrazumijeva svaku vrstu seksualne aktivnosti koja kod djeteta izaziva nelagodu i koja je protiv njegove volje iz čega proizlazi zaključak kako seksualno zlostavljanje obuhvaća niz različitih postupaka prema djetetu od odrasle ili maloljetne osobe koja ima moć nad njim, a koji mogu varirati u svom intenzitetu i trajanju (Žakula 2023: 11).

Takvi postupci mogu uključivati fizički kontakt koji može biti genitalni ili oralni (u nekim slučajevima uz uporabu sile), mogu biti bez fizičkog kontakta, mogu se dogoditi jednokratno ili se odvijati višekratno te mogu uključivati jednog ili više počinitelja kao i korištenje tehnologije kao što su primjerice fotografiranje ili snimanje seksualnog zlostavljanja te posljedično dijeljenje i distribuciju tog sadržaja (Žakula 2023: 11).

Razlikuju se tri oblika seksualnog nasilja nad djecom.

Seksualno uznemiravanje jedan je od najčešćih oblika seksualnog nasilja, a obuhvaća neželjena spolna ponašanja koja ne moraju nužno uključivati fizički dodir, ali ipak mogu dovesti osobu u vrlo neugodan i ponižavajući položaj. Najčešći podtipovi seksualnog uznemiravanja su primjedbe i prijedlozi, neprikladna pažnja te širenje seksualnih glasina (Žakula 2023: 11).

Drugi oblik seksualnog nasilja nad djecom jest seksualno zlostavljanje. Ono podrazumijeva spolni odnos te širok raspon ponašanja koja zadiru u djetetovu seksualnost ili narušavaju spolni integritet djeteta koje nije navršilo zakonsku dob za spolnu aktivnost, odnosno označavaju stupanje u seksualne odnose s djetetom – bilo uz primjenu prisile, prijetnje, obmane ili prevare, uz zlouporabu svojih ovlasti, iskorištavanja teškog položaja ili odnosa zavisnosti djeteta o počinitelju (Žakula 2023: 12).

Treći i posljednji oblik seksualnog nasilja nad djecom jest seksualno iskorištavanje. Seksualno iskorištavanje oblik je seksualnog zlostavljanja tijekom kojeg dijete pristaje sudjelovati u seksualnim aktivnostima u zamjenu za neke poklone, privilegije ili obećanja koje može dobiti od počinitelja, treće osobe ili drugog djeteta. Upravo ova razmjena definira i razlikuje seksualno iskorištavanje od druga dva oblika zlostavljanja (Žakula 2023: 12).

5.2. Što uključuje seksualno zlostavljanje?

Kao što je već spomenuto u prethodnome poglavlju, seksualno zlostavljanje može uključivati onu vrstu zlostavljanja s fizičkim ili bez fizičkog kontakta.

Seksualno zlostavljanje s fizičkim kontaktom uključuje neprimjereno dodirivanje djeteta, zahtijevanje od djeteta da dodiruje zlostavljača ili penetraciju.

S druge strane, seksualno zlostavljanje bez fizičkog kontakta odnosi se na sve one slučajeve u kojima počinitelj fizički ne dodiruje dijete, ali ga vrbuje, uhodi, iskorištava za pornografske sadržaje, upoznaje i izlaže pornografskim sadržajima te ga primjerice putem interneta seksualno koristi za zaradu ili slično (Žakula 2023: 12).

5.3. Kolika je učestalost seksualnog zlostavljanja?

U literaturi je navedeno kako rezultati istraživanja o učestalosti seksualnog zlostavljanja znatno variraju, dok se većina istraživanja učestalosti zlostavljanja u djetinjstvu temelji na retrospektivnim istraživanjima provedenim na već odraslim osobama (Sesar 2009: 619).

Može se reći kako do varijacija tih rezultata najprije dolazi zbog razlika u definiranju seksualnog zlostavljanja, a potom i zbog razlika u metodama prikupljanja podataka te samim ispitanicima (Žakula 2023: 15).

U posljednjih nekoliko godina u Hrvatskoj su se počela provoditi istraživanja prevalencije, odnosno učestalosti seksualnog zlostavljanja na odrasloj populaciji.

Jednim je takvim istraživanjem utvrđeno kako je čak 25% djevojaka iz uzorka do svoje četrnaeste godine doživjelo neki oblik seksualnog zlostavljanja koji uključuje masturbaciju pred djetetom, izlaganje djeteta pornografskom sadržaju, diranje po intimnim dijelovima tijela ili prisiljavanje na oralni, analni ili genitalni odnos, a isto vrijedi i za 16% ispitanih mladića (Vranić, Karlović, Gabelica 2002).

Iako je istraživanje Vranić, Karlović i Gabelice provedeno, sada već davne, 2002. godine, danas među stručnjacima postoji dogovor prema kojem se slažu u tome da je otprilike jedno od petero djece doživjelo neki oblik seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu, pri čemu je rizik od toga da budu seksualno zlostavljani dva do tri puta veći kod djece s poteškoćama u razvoju ili nekim fizičkim oštećenjima (Žakula 2023: 15).

Uvriježeno je mišljenje kako se tek oko 10% slučajeva seksualnog zlostavljanja otkrije, od čega još manji postotak bude procesuiran, a zlostavljač osuđen. Također, češće se otkrivaju slučajevi u kojima je zlostavljač djetetu nepoznata osoba te slučajevi u kojima se zlostavljanje

dogodilo jednom ili tek nekoliko puta, dok slučajevi u kojima je zlostavljač djetetu poznata ili bliska osoba uglavnom ostaju neotkriveni (Žakula 2023: 15).

Na rezultate istraživanja učestalosti spolnog zlostavljanja djece značajno mogu utjecati faktori kao što su odbijanje sudjelovanja u istraživanju te izbor ili veličina uzorka na kojem se ono provodi.

S druge strane, najveći utjecaj na procjenu učestalosti ima način prikupljanja podataka, odnosno jesu li podaci prikupljeni intervjuom, interakcijom lice u lice, telefonskom anketom ili upitnikom, kao i broj te oblik pitanja, odnosno jesu li pitanja općenita ili bihevioralno određena.

Smatra se kako je stopa učestalosti, odnosno prevalencije viša kada su podaci prikupljeni u intervjuu te kada su pitanja bihevioralno određena (Sesar 2009: 621).

5.4. Kako prepoznati zlostavljajuće ponašanje?

Kako bi postojala mogućnost razlikovanja zlostavljajućih od nezlostavljajućih seksualnih ponašanja ili radnji, potrebno je postojanje razlika u moći, znanju i zadovoljenju (Žakula 2023: 14).

Razlika u moći proizlazi iz podjele uloga koje imaju zlostavljač i žrtva. Naime, u toj podjeli zlostavljač ima veću snagu i sposobnost koja mu omogućuje kontroliranje žrtve te označuje da seksualni susret nije obostrano započet i izveden (Žakula 2023: 14).

Razlika u znanju implicira na mogućnost toga kako je zlostavljač stariji, razvojno napredniji ili čak inteligentniji od žrtve (Žakula 2023: 14).

Razlika u zadovoljenju proizlazi iz nastojanja zlostavljača da u odnosu sa žrtvom isključivo seksualno zadovolji sebe. To podrazumijeva da cilj spolne aktivnosti nije obostrana seksualna gratifikacija, već je njezina primarna svrha zadovoljenje potrebe zlostavljača (Žakula 2023: 14).

Na kraju, neophodno je naglasiti da se spolni odnos ili bludna radnja s djetetom mlađim od petnaest godina, a kada je počinitelj stariji od petnaest godina ili više od tri godine stariji od djeteta, bez obzira na njegov pristanak, u Republici Hrvatskoj smatra kaznenim djelom.

Drugim riječima, smatra se kako dijete mlađe od petnaest godina nikako ne može dati svjestan i odgovoran pristanak na seksualne aktivnosti, već ga u takvim slučajevima starija osoba iskorištava (Žakula 2023: 15).

6. SEKSUALNO ZLOSTAVLJANJE U ROMANU „STROGO POVJERLJIVO: OBITELJ BARIĆ“ IVONE ŠAJATOVIĆ

*Istraživanja pokazuju da su svaka 4. djevojčica i svaki 6. dječak doživjeli neki oblik seksualnog zlostavljanja do 18. godine. 80% do 90% zlostavljača su djeci poznate osobe. Prema nekim procjenama, na jedno prijavljeno seksualno nasilje dolazi 10-20 neprijavljenih. Ovo je jedna takva priča... Svaka sličnost sa stvarnim osobama je slučajna predgovor je kojim Ivona Šajatović izravno najavljuje tabu temu svog romana *Strogo povjerljivo: Obitelj Barić* čija je radnja smještena u Rijeci, u Ulici Franje Čandeka na Turniću gdje na četrnaestom katu jednog gradskog nebodera, u stanu 73a, živi naizgled savršena tročlana obitelj Barić (Šajatović 2011: 5).*

Katja Barić, ujedno protagonistica romana, jedanaestogodišnja je djevojčica koja svoje slobodno vrijeme provodi sa Zokijem, svojim godinu dana mlađim prijateljem i susjedom.

Na istome katu Turnićkog nebodera nalazi se „Agencija za spajanje parova *Usamljena srca*“ koju vodi Desa, žena koja je igrom sudbine postala Zokijeva pomajka, a nakon smrti svog supruga i njegova jedina skrbnica.

Početak prijateljstva između Katje i Zokija retrospektivno seže četiri godine unazad. Upoznaju se jedne subote kada Katja iz dosade, s malom lopticom u rukama, silazi pred zgradu u nadi kako će pronaći način da se zabavi. Tamo susreće Zokija koji čeka tatu, pa joj on ispriča sve o tome kako njegov otac za dva mjeseca ponovno odlazi na brod te traži ženu koja bi pazila na njega:

- Zbog bolesti... - rekao je nesigurno, ne znajući bi li toj lijepoj djevojčici pokazao svoju ćelavu glavu ili ne. A onda joj je ipak ispričao da je još kao mali obolio od neke bolesti koja se zove leukemija i da stalno mora piti lijekove. Rekao joj je da je puno mjeseci bio u bolnici, čak i dok su već sva druga djeca iz sobe otišla kući, on je još uvijek morao primiti neke injekcije u boji i čekati što će mu reći doktori. Rekao joj je i to da mu je kosa otpala u bolnici i da mu nikada više nije počela rasti, pa čak ni kada je došao kući, iako još uvijek svaki dan u isto vrijeme pije lijek. – Znaš, ja ću možda i umrijeti. – rekao je ravnodušno, kao da zapravo i ne shvaća što govori (Šajatović 2011: 11).

Što se tiče obitelji Barić, Katjin otac u romanu nije imenovan, ali je opisan kao poznati lokalni političar čiji je cilj postići što bolji plasman na sljedećim izborima, dok je Katjina majka Bibijana neuspješna i psihički neuravnotežena slikarica.

U obitelji Barić radi i Ljiljana koju je Katja od milja zvala Lili, a kojoj je bila privržena više no vlastitim roditeljima. Ljiljana je bila njihova kućna pomoćnica, neudana

četrdesetogodišnja djevojka koja je za život zarađivala čisteći i kuhajući obitelji Barić te radeći bižuteriju za jednu suvenirnicu u Opatiji:

Ljiljani je jedna noga bila kraća od druge pa je pri hodu šepala i djeca iz naselja su je zbog toga prozvala Šepava Ljiljana. Katja bi se ljutila svaki put kad bi to čula, jer je ona Ljiljanu od milja zvala Lili, i bila joj privržena više no vlastitim roditeljima. Katjin tata je bio sve poznatiji lokalni političar, a mama slikarica koja nikada nije postigla nešto značajnije od jedne, prilično nezapažene samostalne izložbe u Zagrebu. Tata je bio pričljiv i podosta nervozan čovjek, dok je mama bila pretjerano nježna i šutljiva žena, uvijek pomalo zamišljena i odsutna. Katja se je još uvijek sjećala kada je mama prije četiri godine završila na liječenju u bolnici i kako je tata istrčao iz stana noseći je na rukama, blijed poput krede. Ona je tada mislila da je mama mrtva, jer joj se ona prekrasna plava kosa rasula po ukočenom licu, a oči su zurile nekud visoko, visoko, bez da su se i na sekundu pomakle, iako ju je tata pri hodu prilično drmusao. Drhtala je tada pola sata u praznom stanu, sve dok nije došla Ljiljana koju je tata nazvao iz bolnice i rekao joj da će s mamom sve biti u redu (Šajatović 2011: 7-8).

Još jedan od važnijih likova u romanu jest Silvijo. Katjin i Zokijev susjed s četrnaestog kata, opisan kao dobrodušni i sramežljivi muškarac od kojih pedeset godina koji je u potrazi za svojom boljom polovicom otkad je Desa otvorila agenciju:

Bio je romantičan i tražio je idealnu ženu, a pokazalo se da niti jedna iz ponude nije takva. Neke su pile, neke su bile grube, neke su ga odbijale svojim izgledom, zapravo, svakoj je pronašao neku manu i uvijek se tješio da će idući put biti bolje, ne odričući se nade da negdje postoji ona koja je stvorena baš za njega, onakva kakvu je svih ovih godina sanjao (Šajatović 2011: 15).

Upravo Silvijeva potraga za svojom boljom polovicom pruža jedan od glavnih zapleta romana. Naime, već na samome početku, provodeći vrijeme u Desinoj agenciji te slušajući razgovor između nje i Silvija, Katja dolazi na ideju kako bi Ljiljana bila idealna žena za njega te uz Zokijevu pomoć pokušava isplanirati njihov sudbonosni susret:

Njemu je bilo fora sve to planiranje, te omotnice i podmetanje, kao u nekom krimiću, ali te gluposti o ljubavi života, o fatalnom susretu o kojem je Katja od jučer neprestano trabunjala uopće mu nisu bile jasne. No, dobro, ako je Katja tako htjela, on nema ništa protiv. Katja je bila pametna i imala je same petice. Uvijek mu je pisala tako zanimljive zadaćnice da je čak i on ponekad dobio peticu. Ona ga je htjela za prijatelja iako ga svi u školi zovu ćelavi Zoki, a njoj govore da bi mogla biti manekenka samo kad bi htjela. Ali Katja nije htjela biti manekenka, ona je uvijek htjela nekome pomoći. (...) Jednom je Desa rekla da bi mala Katja umjesto svog oca trebala biti političar jer za razliku od njega ima srce za obične ljude (Šajatović 2011: 23).

Iako naizgled ispunjeno i u školi uspješno dijete koje je na početku romana zaokupljeno idejom da spoji Silvija i Ljiljanu, *Katji bi se svaki put kad bi u popodnevnim ili večernjim satima morala ući u svoj stan, nešto stisnulo u prsima, neka oštra bol prouzročena strahom i slutnjom da mama opet ne doživi neki od svojih nervnih ispada* (Šajatović 2011: 18).

Iz gore navedenog citata vidljivo je kako unatoč tome što je bila dobra učenica te je s drugim ljudima mogla ostvariti bliske društvene i emotivne odnose, Katja u svom obiteljskom okruženju ipak nije bila sretna već je postala ispunjena osjećajem tjeskobe, straha i strepnje. Osjećajima kojima, u takvome okruženju, nijedno dijete ne bi trebalo biti ispunjeno. Svi strahovi i crne slutnje Katje Barić ostvarit će se onda kada je, u jednome trenutku u romanu, otac počne seksualno zlostavljati.

6.1. Vrste seksualnog zlostavljanja

Kao što je već objašnjeno u teorijskome dijelu rada, seksualno zlostavljanje moguće je podijeliti na seksualno zlostavljanje koje sadrži ili ne sadrži fizički kontakt.

Seksualno zlostavljanje s fizičkim kontaktom može uključivati tjelesni kontakt iznad ili ispod odjeće, seksualne aktivnosti uz penetraciju prstom ili objektom, oralni seks te penetraciju penisom (Buljan-Flander, Hercigonja-Kocijan 2003: 79-80).

Početak seksualnog zlostavljanja kojeg doživljava Katja kreće od fizičkog kontakta, ali i od vrste seksualnog uznemiravanja koje se javlja u obliku neprikladnog ponašanja i pažnje koju dobiva od oca:

- I ti si najbolja, ljepotice moja. – rekao je i počeo je cmakati onako slinavo kako je to njoj oduvijek smetalo. Rukom ju je stezao oko struka. – Ti si tatina curica, najbolja tatina curica. – mumljao joj je u kosu i iznenada mu je ruka skliznula niz njezine traperice u međunožje, stišćući je žestoko (Šajatović 2011: 20).

Navedeni citat prikazuje prvi primjer seksualnog zlostavljanja kojeg Katja doživljava u romanu. Drugi se primjer odvija na Božić, kada se otac Barić vraća kući u pripitom stanju, a uključuje fizičku uporabu sile kako bi Katju prisilio na oralni seksualni odnos. Nekoliko dana prije toga, Katjina je majka smještena u jednu bolnicu u Švicarskoj zbog ponovnog živčanog sloma koji je doživjela, a Katja i otac su sami kod kuće:

- Ti si moja mala ljepotica! Ti nećeš biti kao mama, je li? Ti ćeš uvijek voljeti tatu, je li? – milovao ju je jednom rukom po zaglađenoj kosi i ljubio je po licu onim vlažnim, slinavim poljupcima koje je Katja mrzila. Osjećala je kako smrdi po viskiju, pa se počela migoljiti u želji da se oslobodi, ali otac ju je zgrabio s obadvije ruke i nastavio mumljati stišćući usne na

njezine. (...) Katja je na trenutak osjetila grižnju savjest što mu ništa nije kupila, ali prije nego što ga je uspjela zamoliti da je pusti jer je prejako stišće, osjetila je bolni udarac koljena o parket jer ju je on iznenada gurnuo s krila, držeći je još uvijek svojom lijevom rukom za rame, poput čeličnih kliješta. Progutala je slinu i podignula glavu. Vidjela je da otac slobodnom desnom rukom otkopčava šlic svojih na crtu izglačanih hlača i sledila se od užasa vidjevši da kroz rasporak bijelih gaća izvlači svoj nabrekli penis (...) hajde, stavi ga u usta, hajde, otvori usta (...) navlačio joj je glavu na svoje tijelo kao da je jo-jo na elastičnom koncu, sve brže i jače pa je jedino željela da joj vlastiti vrat pukne i da joj se glava otkotrlja pod prozor poput glava onih giljotiniranih plemića s filmova i da ne osjeća više ništa, ništa, ništa (Šajatović 2011: 43-45).

Ovakav se eksplicitni opis seksualnog zlostavljanja putem prisilnog oralnog odnosa javlja još jednom kasnije u romanu, iako se prema Katjinim reakcijama i mislima u tim trenucima, implicitno potvrđuje da se takva vrsta zlostavljanja neprestano odvija iza zatvorenih vrata obitelji Barić:

Nije čula što govori, ni vidjela micanje njegovih usana, samo je zurila u onu ogromnu odvratnu stvar koju joj je gurao prema ustima, stišćući joj jednom rukom vilice kako bi je natjerao da jače otvori usta. Želudac joj se grčio i podrhtavao, usta su je boljela dok se nabijao skroz do grla, naprijed, natrag, naprijed, natrag... Čekala je da obamre, da odleti do stropa kao i svaki put, ali još je bila tu, još je osjećala mučninu, još joj je rukama na sebe navlačio glavu zavrćući je kao da je poklopac na staklenci (Šajatović 2011: 99).

Osim oralnog odnosa, u romanu se javlja i vrsta seksualnog zlostavljanja koje uključuje penetraciju, odnosno vaginalni snošaj te ujedno incest, spolni odnos između bliskih krvnih srodnika koji se u većini pravno uređenih zemalja smatra kaznenim djelom.

U romanu *Strogo povjerljivo: Obitelj Barić* takav se odnos po prvi puta odvija kada se obitelj sprema na odlazak k baki s ciljem obilježavanja godišnjice djedove smrti (Šajatović 2011: 52).

Tada je otac uzrujan zato što ne može pronaći ni stupiti u kontakt s Katjinom majkom koja je isključila mobitel. Njegove su vilice opisane kao *čvrsto stegnute u ljutitom grču*, dok on neprestano gleda na sat, toči viski u svoju kristalnu čašu i u jednome trenutku naređuje Katji da se ide spremati. Katja po očevoj naredbi odlazi u sobu, skida svoje traperice kako bi odjenula sive vunene čarape te naposljetku haljinu koju joj je za ovakve prilike dala sašiti baka, a u koju neprestano gleda s gađenjem.

U trenutku kada svoje čarape navlači do koljena, Katju počinje obuzimati osjećaj kao da je netko promatra. Ona tada, s nekim neobjašnjivim strahom, podiže glavu prema vratima

sobe koja su ostala odškrinuta te kroz njihov rascjep ugleda oca koji zuri u nju. Njezine ruke počinju drhtati, znojno se lijepeći za vunu, a Katja ostane stajati paralizirana poput prestrašene životinje, svojim zjenicama zalijepljenim za očeve, želeći ga zakopati u mjestu te predosjećajući što će se dogoditi:

...koraknuo je prema njoj s usnama razjapljenim u osmijeh (...) kao da uživa u tome što se ona boji ustuknuti. Svoje široke dlanove spustio je na njezine od jeze ledene obraze i poljubio je pravo u usta. (...)

Glasovi u Katjinoj glavi su bubnjali do zaglušenja dok je on stišćući je jednom rukom, drugom vukao njezine vunene čarape prema dolje i svojim koščatim prstima zarivao se u mjesto gdje završava trbuh i počinju njezine bijele gaćice s ružičastim oblacima. Borila se da izgura glas iz grla, borila se da vikne NEMOJ TATA, NEMOJ TATA, MOLIM TE, BIT ĆU UVIJEK DOBRA, SAMO NEMOJ, MOLIM TE, NEMOJ TO ČINITI, ali sve je bilo ukočeno u njoj kao da je nepokretna, kao da je nijema (...)

Već ju je drobio svojom težinom, dok joj je glava kao u zaklana pileta visjela na jednu stranu, tupo zureći u košaru s krizantemama pokraj kreveta. Noge joj je razmaknuo svojim i ona je osjećala da joj prepone pucaju poput suhog triješća i da joj nešto oštro i tvrdo para tijelo na dvije polovice. (...)

Sve je u njoj pucalo i vrisak je izletio iz usta, ali se pretvorio u krkljaj zagušen njegovim teškim dlanom. Bol je bila toliko nepodnošljiva da je osjetila kako izlazi iz svog tijela, kako lebdi prema plafonu i s visine gleda u onu djevojčicu koja je dolje u krevetu umirala. Rukom je iz zraka posegnula za košarom i puštala da po onoj djevojčici po kojoj je divljački mlatilo očevo tijelo padaju krupne bijele krizanteme, jedna po jedna, sve dok je nisu u potpunosti prekrile.

Krupne bijele krizanteme za mrtvu djevojčicu poput onih bijelih pahulja snijega kojemu su se ona i Zoki toliko veselili. Počivala u miru božjem... (Šajatović 2011: 59-60).

Opis seksualnog zlostavljanja koje uključuje penetraciju u romanu se javlja još dva puta i to oba puta uz gotovu mogućnost razotkrivanja te moguću reakciju i sprječavanje istog od drugih likova, ali oba puta dolazi do propusta.

Prvi put zato što je riječ o Katjinoj majci koja ju i sama zanemaruje, a drugi put zato što svjedokom zlostavljanja postaje Ljiljana koja u stanju šoka i zbog svoje prostodušnosti ne može uistinu pojmiti što je vidjela i čemu je svjedočila.

6.2. Zanemarivanje

Osim seksualnog zlostavljanja koje trpi od oca kao počinitelja, protagonistica romana Ivone Šajatović također je žrtvom zanemarivanja s majčine strane.

Njezina je majka lik koji i sam trpi suprugovo emocionalno, verbalno i fizičko zlostavljanje, ali nemoguće je odrediti je li to isključivo jedini uzrok zbog kojeg ona sama zanemaruje, pa ponekad čak i fizički zlostavlja Katju:

-I ta tvoja škola! Okupljaš tamo same propalice. Bilo bi bolje da si i dalje slikala kod kuće. Gdje koja izložbica, to bi još išlo, ali ovo. Koliko je novaca progutala ta tvoja škola! A što imaš od toga? Mislio sam da će ti činiti dobro, a ti izgledaš kao strašilo. Pogledaj se, pogledaj!!! – primio ju je za ruku i povukao pred ogledalo dok je ona tiho jecala (Šajatović 2011: 54).

Prema Buljan-Flander i Kocijan-Hercigonji (2003: 66) majke koje boluju od različitih duševnih bolesti, depresivne majke, psihotične majke kao i majke koje uzimaju alkohol, drogu ili neka druga sredstva ovisnosti ne mogu zadovoljiti potrebe djeteta. U romanu su više nego očiti rizični faktori psihotičnosti i depresije kod Katjine majke, a moguće je i da se u nekoliko navrata spominje njezino sredstvo ovisnosti, odnosno tablete koje pije.

Odnos između Katje i njezine majke može se opisati distanciranim, bez one prave emotivne bliskosti i privrženosti kao što to obično bude između majke i kćeri. Bibijanin pristup prema Katji često je grub, ispunjen prijekorima ili fizičkim nasiljem, odnosno pljuskama:

- Bok, mama, vratila si se! – rekla je nesigurno, odlučivši se samo za pozdrav jer u njezinom sjećanju nije postojao ni jedan trenutak u kojem se ona i mama grle ili trenutak u kojem sjedi mami u krilu ili joj ona miluje kosu, kao što su to mame činile na televiziji ili u knjigama, a neke čak i u stvarnosti (Šajatović 2011: 54).

Ono što je najtragičnije u ovome odnosu jest to što je u jednom dijelu romana nedvosmisleno navedeno kako je Katjina majka bila svjesna seksualnog zlostavljanja koje je proživljavala njezina kći kao što je bila i svjedokom Katjinih reakcija na isto, ali nije reagirala. Ne samo zato što jednim dijelom nije mogla zbog svoje neuravnoteženosti, već i zato što nije htjela zbog čega je Katja u jednome trenutku počinje mrziti:

- Još nisi odnijela tanjure? Pa što čekaš? - pogledala je Katju i ona je tada znala da mama neće ništa pitati, jer su joj oči kao i očeve imale onaj bolestan staklasti sjaj (Šajatović 2011: 66).

(...) Svaki put je bilo sve teže, a ona je bila tu, dva metra od nje i mogla ju je spasiti da je htjela, mogla je učiniti da sve prestane, da više noću ne sanja te proklete bijele krizanteme i

da opet može sa Zokijem trčati po Turniću i smijati se mušterijama u Desinoj agenciji. Ona je mogla učiniti da njezino dijete ne bude jedno od onih „Usamljenih srca“ s vrata Desinog stana, ona je mogla pitati, ali nikada nije. (...)

Pogledaj me mama, molim te pogledaj me i pitaj što mi je... (...) zar me ne čuješ, zar me ne voliš, mama pitaj me, tebi ću reći, ti ćeš ga natjerati da prestane, molim te, maaaaaaa!!! (...)

Mama je pušila i listala novine i Katja ju je mrzila, sad ju je zaista mrzila jer ju je izdala, jer joj nije željela pomoći, a znala je, znala je. Bila je gora od oca. Otac ju je volio, otac je imao samo nju, a mama je pušila i čitala novine i nije pitala ništa, baš ništa (Šajatović 2011: 70).

6.3. Faktori rizika za seksualno zlostavljanje

U identificiranju djece koja imaju potencijalan rizik od toga da budu seksualno zlostavljana kao najvažniji rizični faktor javlja se njihova odvojenost od roditelja ili zaokupljenost roditelja problemima zbog kojih ne nadziru djecu te im ne mogu posvetiti dovoljno pažnje (Buljan-Flander, Kocijan-Hercigonja 2003: 92).

Potonji je navedeni faktor moguće prepoznati u slučaju Katje Barić čiji su roditelji, kao što je već spomenuto, opterećeni vlastitim problemima, željama i ambicijama. Otac svojom političkom karijerom, a majka svojim neuravnoteženim psihičkim stanjem zbog čega je očigledno kako je Katja prije svega emocionalno zanemareno dijete, svjedok učestalih svađa između roditelja, ponekad žrtva fizičkog, a posljedično i seksualnog zlostavljanja:

Katji se ponekad činilo da je sve što postoji razlog zbog kojeg bi se mama mogla ponovno razbjesniti, i sve je više pazila na svoje stvari, na svoje kretnje, na to da Zoki više ne dolazi k njima, da uvijek dobije peticu, da bude najbolja u razredu, da uvijek pohvali njezinu novu sliku, no ona je uvijek pronašla neki razlog zbog kojeg bi je, kad Ljiljana nije bila u kući, udarila posred lica, vikala i vikala do promuklosti, da bi se zatim smirila i šćućurila u svom kutku za slikanje, opet satima gledajući kroz prozor, kao da je nema, kao da ne postoji (Šajatović 2011: 8-9).

Kao još jedan faktor rizika koji može dovesti do pojave seksualnog zlostavljanja navode se disfunkcionalni obiteljski odnosi koji su u romanu *Strogo povjerljivo: Obitelj Barić* također vrlo jasno prikazani (Buljan-Flander, Kocijan-Hercigonja 2003: 91).

Disfunkcionalni odnos u obitelji Barić nije samo onaj između majke i oca (roditelj - roditelj) ili majke i Katje (roditelj - dijete), već i između Katjinog oca i njegove majke, odnosno Katjine bake (ponovno odnos roditelj – dijete).

Katjina baka, koja nije imenovana, u romanu je okarakterizirana kao žena koju zbog svoje kritičnosti i sklonosti prigovaranju obitelj Barić nerado posjećuje, a Katjina je majka čak u jednom trenutku naziva vješticom.

Vidljivo je kako je odnos između nje i njezinog sina, odnosno Katjinog oca, disfunkcionalan. Kroz sve njihove zajedničke interakcije u romanu, moguće je doći do zaključka kako je u tome odnosu Katjin otac podređen, odnosno kako je i on sam emocionalno zanemareno dijete koje se čitav život trudilo ispuniti majčina očekivanja, ali nikada nije bio i neće biti dovoljno dobar. Upravo je taj čimbenik mogao dovesti do prenošenja pogrešnih roditeljskih obrazaca te do toga da i on sam, zbog svojih individualnih karakteristika i frustracija, na kraju postane zlostavljač:

Baka je bila užtogljena i uvijek je nešto prigovarala i Katja nikada nije voljela ići k njoj. Uvijek joj je prigovarala da je premršava i da se smiješno oblači, a ocu je uvijek govorila da je nesposoban i da je on kriv što je obitelj propala.

- Nisi se znao pošteno oženiti, ne znaš odgajati kćer, nizašto nisi! – bile su bakine najčešće riječi upućene sinu (Šajatović 2011: 52).

Društveni i ekonomski položaj obitelj treći su faktor rizika koji je mogao dovesti do seksualnog zlostavljanja. Uz njih se još može povezati faktor situacijskog stresa. Naime, obitelj Barić je po pitanju društvenog i ekonomskog položaja iznad prosječne građanske obitelji, ali ipak je u više navrata spomenuto kako imaju određene financijske poteškoće za koje Katjin otac osobno krivi svoju suprugu i njezinu školu slikanja. No, takav se stav lako može pripisati njegovoj ambiciji te želji za time da ima što više kako bi mogao potvrditi sebe i svoju moć.

Također, pojam situacijskog stresa može se povezati s njegovom predizbornom kampanjom zbog koje on kroz cijeli roman, a s ciljem ostvarivanja što boljeg rezultata, na vlastitu obitelj vrši pritisak trudeći se javnosti prezentirati njihovu „savršenu sliku“:

...jer da je to njihova obiteljska stvar i da je mama takva jer je nesretna, ali da će sve biti bolje kad njegovu stranku izaberu na idućim izborima i kad dobiju novi stan i presele se iz te odvratne zgrade. Rekao je da će i mami biti bolje i da će sve biti bolje, samo da mora biti još malo strpljiva i šutjeti, jer kad bi ljudi čuli da je mama bolesna nitko ga ne bi htio birati na izborima i onda bi sve propalo (Šajatović 2011: 9).

Osim što se smatra ekonomski dobrostojećom, obitelj Barić se u romanu još smatra utjecajnom i lokalno poznatom obitelji.

Buljan-Flander i Kocijan-Hercigonja (2003: 91) navode kako retrospektivne studije na odraslima ne pokazuju veću zastupljenost seksualnog zlostavljanja u ekonomski siromašnijim obiteljima, već kako slučajevi iz takvih obitelji prije stižu do stručnih službi.

To znači kako postotak seksualnog zlostavljanja u socijalno i ekonomski slabijim zajednicama nije nužno veći, nego ga je tamo lakše otkriti i to upravo zbog nedostatka faktora ekonomske ili društvene moći koji bi (po)mogli doprinijeti zataškavanju slučaja.

Osim toga, u takvim se slučajevima, pojedinci ili stručnjaci lakše odlučuju prijaviti seksualno nasilje nadležnim institucijama što ponekad može, kao i u romanu Ivone Šajatović, biti presudno za nečiji život.

6.4. Sindrom prilagodbe seksualnom zlostavljanju

U knjizi *Zlostavljanje i zanemarivanje djece* (2003.) autorice navode kako se sindrom prilagodbe seksualnom zlostavljanju povezuje s pet faza proživljene traume te simptomima koji se mogu javiti čak u odrasloj dobi.

Prva faza sindroma naziva se fazom tajnosti i tišine. Podrazumijeva se kako je zloupotreba odnosa povjerenja, u ovome slučaju seksualnog zlostavljanja, okarakterizirana tajnošću koja se može osigurati prijetnjama tjelesnog ozljeđivanja, podmićivanjem ili slanjem lažnih poruka koje mogu izvrnuti djetetovu percepciju. Kao dio takvog odnosa koji se odvija u tajnosti, dodatno se nameću krivnja i sram kao emocije koje mogu još više ušutkati dijete, ali i dovesti do njegove izolacije. Tada dijete postaje sve ovisnije o tome da mu zlostavljač „objasni“ stvarnost i značenje zlostavljanja (Buljan-Flander, Kocijan-Hercigonja 2003: 101).

Faza tajnosti i tišine prisutna je u odnosu između Katje i oca. Naime, on je neprestano uvjerava kako je to što čine njihova tajna, nešto što čine iz ljubavi i kako bi on bio sretan. Katjin otac svjesno izvrće njezinu percepciju pritom je oblikujući u svoju korist. On zna kako je Katja svjesna činjenice da je odnos između njega i njezine majke narušen i disfunkcionalan zbog čega je uvjerava kako to što čine nije loše, već dobro:

Ti ćeš me voljeti više nego mama, jel da, jel da ćeš tatici pokloniti za Božić nešto lijepo, hoćeš (...) ti si moja poslušna ljepotica (Šajatović 2011: 43).

Druga faza prilagodbe jest faza bespomoćnosti i ranjivosti koja uključuje ovisnost djece o skrbnicima u zadovoljenju svojih tjelesnih i emocionalnih potreba.

Dječje je shvaćanje, posebice što su mlađa, kako je roditeljska uloga primarna briga za njihovu dobrobit. Djeca ne mogu podnijeti ni u potpunosti shvatiti pomisao kako bi roditelji

mogli biti zlostavljači. Kao posljedicu takvog nerazumijevanja, ona prilagođavaju percepciju zlostavljanja svome doživljavanju roditelja (Buljan-Flander, Kocijan-Hercigonja 2003:101).

Upravo to čini i Katja koja nakon svog prvog iskustva seksualnog zlostavljanja zbog nemogućnosti prihvaćanja činjenice da ju je otac povrijedio isto negira te uvjerava samu sebe kako je to što se dogodilo bio samo ružan san:

Ti voliš tatu, hajde stavi ga u usta...Ne, ne, ne... Otišla sam spavati čim sam odnijela cvjetni pladanj na stakleni stol. Zašto sanjam tako užasne stvari? Ljiljana je rekla da ne smijem jesti čokoladu prije spavanja, zato sam sanjala ružno (Šajatović 2011: 46).

Treća faza podrazumijeva zarobljenost i prilagodbu te se može objasniti pokušajem djeteta da opravda zlostavljanje koje doživljava svojim negativnim osobinama i zločestoćom jer djeca i dalje nastoje vidjeti svoje roditelje kao osobe pune ljubavi (Buljan-Flander, Kocijan-Hercigonja 2003:101).

Katja to čini tako što u jednom dijelu romana izjavljuje kako nikada više neće biti zločesta smatrajući kako je upravo to uzrok onoga što joj se događa (Šajatović 2011: 60).

Četvrta faza naziva se zakašnjelo, konfliktno i neuvjerljivo otkrivanje, a okarakterizirana je kao rani pokušaj djeteta da prekine šutnju, no kada ono to učini često dolazi do nevjerice i okrivljavanja same žrtve, od strane jedne ili više osoba. Tako se dijete mora prilagoditi svijetu u kojem je zlostavljanje nešto što je prihvaćeno, dok njegova istina to nije (Buljan-Flander, Kocijan-Hercigonja 2003: 101).

U romanu nije moguće u potpunosti pronaći izravan primjer ostvarivanja ove faze, ali se ona itekako može povezati s ponašanjem Katjine majke. Naime, ona biva svjedokom patnje vlastite kćeri koju namjerno ignorira, pa ujedno tako njoj, ali i čitateljima, šalje poruku koja se može izjednačiti s okrivljavanjem žrtve.

Peta i posljednja faza prilagodbe seksualnom zlostavljanju koju navode Buljan-Flander i Kocijan-Hercigonja (2003: 101) također se izravno ne javlja u romanu. Ona podrazumijeva povlačenje optužbe zbog djetetove preplavljenosti događajima koji su pokrenuti nakon otkrivanja zlostavljanja. U literaturi se to prvenstveno odnosi i povezuje sa sudskim procesima i mjerama do kojih u slučaju obitelji Barić nikada ne dolazi, no moguće ju je povezati s Katjinom reakcijom u trenucima kada školska psihologica otkriva zlostavljanje te iz Katje želi iznuditi priznanje:

- Katja, reci mi što se događa u tvojoj obitelji!

Katja je toliko naglo ustala da je srušila stolicu na kojoj je sjedila.

- Ništa se ne događa u mojoj obitelji! Ništa! Ostavite me na miru! – proderala se osjećajući da se više neće moći savladati i da će zaplakati (Šajatović 2011: 81).

6.5. Znakovi i razotkrivanje seksualnog zlostavljanja

Kako seksualno zlostavljana djeca ne mogu i ne smiju govoriti o zlostavljanju kojeg doživljavaju, Buljan-Flander i Kocijan-Hercigonja (2003: 95) ističu kako je odgovornost odraslih kod djece prepoznati fizičke i emocionalne znakove zlostavljanja, kao i obrasce ponašanja koji se mogu povezati s njime. U takvim se slučajevima djeca smatraju bespomoćnima te su kao takva ovisna o pravovremenoj reakciji odraslih.

Fizički znakovi seksualnog zlostavljanja koji se mogu uočiti u slučaju Katje Barić prije svega su ozljede u genitalnom području, krvarenja i modrice te česte psihosomatske smetnje koje obično podrazumijevaju glavobolje i bolove u trbuhu, no koje su se u Katjinom slučaju manifestirale kao vrućica, nemogućnost spavanja i izbjegavanje jela. Također, kod Katje se javlja primjer pretjeranog tuširanja te znak defenzivnog govora tijela, odnosno pokrivanje, skrivanje i pokušaj djeteta da bude nevidljivo (Buljan-Flander, Kocijan-Hercigonja 2003: 95).

Ozljede u genitalnom području, krvarenja i modrice kao i oblik agresije prema tijelu kako bi „očistila“ ono „prljavo“ što joj se dogodilo, javljaju se nakon što prvi puta doživi seksualno zlostavljanje u obliku vaginalnog odnosa:

... tanke bijele butine po kojima se na mjestima crvenila krv i sluz i iznenada je potrčala u kupaonicu, iako su joj noge bile slabe i počela poput robota svojom ružičastom spužvom za pranje trljati tijelo toliko jako da joj se činilo da guli samu kožu (...)

A sad je sjedila za stolom poput mumije u haljinici s bijelim čipkastim ovratnikom, jedva se prisiljavajući da proguta koji zalogaj, dok joj je nenasna bol žarila međunožje i vid na trenutke gubio dubinu opažaja, pa joj se sve činilo plošnim i hladnim... (Šajatović 2011: 61).

Psihosomatske smetnje pojavljuju se nakon istog događaja:

Odjednom više ništa nije bilo lako. Ni ići u školu, ni sresti Zokija, ni jesti, čak ni spavati. Noću je sanjala bijele krizanteme koje je prekrivaju tako da više ne može disati i budila se u znoju, grozničava i vruća kao da će eksplodirati. Prvih pet dana nakon djedove godišnjice smrti nije išla u školu jer joj se temperatura popela preko 40 C i Ljiljana je inzistirala da ostane kod kuće, iako ni mamu ni tatu nije bilo briga (Šajatović 2011: 62).

Indikator pokrivanja, skrivanja te pokušaj djeteta da bude nevidljivo više se puta očituje u romanu. Primjerice, kada Katja ima temperaturu i ne odlazi u školu, u posjet joj dolazi Zoki:

Blijedo mu se nasmiješila, a oči su joj malo zasuzile. On to još nije znao, ali ona je znala da mu više neće pisati zadaću i da više neće odlaziti Desi zabavljati njezine mušterije. Bila je sama i morala je ostati sama da nitko ne sazna, da nitko ne shvati jer bi umrla od srama, umrla od krivnje, umrla i po drugi put (Šajatović 2011: 63).

Također, s dolaskom ljetnih praznika Katja izbjegava otići na kupanje u more te na puna dva tjedna odlazi k baki, unatoč tome što je pretjerano ne voli:

Imala je osjećaj da će svi, kad se skine u svoj ružičasti badić, na njezinom tijelu primijetiti što joj tata radi kad su sami kod kuće (Šajatović 2011: 89).

Katja je provodila usamljene ali mirne dane kod bake. Čak je poželjela da tako može ostati zauvijek, iako je baka svakodnevno prigovarala i gnjavila je pričama o prošlosti i njihovoj obitelji... (Šajatović 2011: 95).

Provodeći vrijeme kod bake, javlja se još jedan znak zlostavljanja vezan uz promjene socijalnog ponašanja, a to je odbijanje ili molba djeteta, odnosno Katje da ne bude s određenom osobom. Zbog svoje predizborne kampanje otac Barić u jednome trenutku inzistira na tome da se Katja vrati kući, no ona izričito moli baku da ga nagovori da ostane još malo kod nje. Ona to čini isključivo kako bi izbjegla njega što, naravno, baka ne shvaća. S obzirom na to kako sama baka ima autoritet nad svojim sinom, on bez prigovora prihvaća njezin prijedlog:

Otac je kao i uvijek poslušao naredbu svoje majke i Katja je to popodne razmišljala kako je i on pokorno i poslušno dijete poput nje i da se ne usudi usprotiviti baki, ma kako to čudno bilo (Šajatović 2011: 95).

Katjino izbjegavanje te mogući strah od oca vidljiv je i u sljedećem citatu:

Ostajala bi i za najvećih vrućina u svojoj sobi čitajući knjige i moleći se da on ima što više sastanaka i da se s njih što manje vraća u onom razdraženom stanju... (Šajatović 2011: 89).

Kao jedan od pokazatelja seksualnog zlostavljanja u socijalnom ponašanju navode se noćne more koje se kod Katje također neprestano manifestiraju (Buljan-Flander, Kocijan-Hercigonja 2003: 96):

(...) I više nikada nije pošla na Bivio, kupala se na bakinoj maloj plaži, sama i zabavljena putovanjem u nemoguće, zabavljena maštanjem o neostvarivom, zabavljena promatranjem kako joj ogrebotine i masnice u međunožju postaju sve manje vidljive i konačno nestaju. Samo ona mrtva djevojčica s njezinim licem i bijele krizanteme nikako nisu željele nestati iz njezinih snova (Šajatović 2011: 97).

Izoliranost, sram, krivnja, tuga i depresija emocije su te ujedno emocionalni znakovi zlostavljanja koji se najčešće javljaju kod Katje. Osim njih, pojavljuju se još i tjeskoba, ljutnja, bijes te osjećaj bespomoćnosti:

Ponekad bi je primio bijes, bijes tako jak da je osjećala kako agresivnost buja u njoj i kako ima potrebu nešto razbiti, čuti kako se nešto lomi, krcka, nestaje (Šajatović 2011: 69).

Kao pokazatelji toga da nešto nije u redu, ljutnja i bijes vidljivi su i u njezinome ponašanju u školi. Naime, iako je Katja na početku romana opisana kao učenica odličnog uspjeha i uzornog ponašanja, nakon što postane žrtvom seksualnog zlostavljanja u dva navrata završava u uredu školske psihologice i to upravo zbog izljeva bijesa kojeg cijelo vrijeme nosi u sebi, a koji je samo naizgled potaknut komentarima ili zadirkivanjem drugih učenika.

Prvi se Katjin ispad odvija na satu likovne kulture kada joj jedan dječak iz razreda kaže kako si je njezina mama samo umislila da je slikarica, a da svi znaju da je *obična glupača*:

Katja je i onda osjetila da su te riječi nešto što već danima čeka, onaj opravdani povod da plane, da iz utrobe izbací goruću lavu koja joj je rastapala crijeva i činila je nervoznom. Primila je njegovu sliku oko koje se trudio čitav školski sat, izderala je u sekundi u sitne komadiće i hektično mu je bacila u lice, dok su svi napeto promatrali što će biti dalje (Šajatović 2011: 77).

Drugi se odvija na njezin rođendan, a prouzročen je zadirkivanjem djevojčice Maje iz razreda. On pak završava Katjinim fizičkim nasiljem usmjerenim prema Maji. Naime, Zoki kao poklon za rođendan donosi Katji ružu, a Maja koja je oduvijek imala pik na njihovo prijateljstvo iskorištava tu priliku kako bi se narugala:

- Što je, Čelavi Zoki ti je donio ružu? – izrugivala joj se Maja koja je oduvijek imala pik na Zokija i njihovo prijateljstvo. Katja je stisnula vilice osjećajući da joj se utroba još jače uzburkala.

- Više se baš i ne družiš s njim. I tebi je dojadío mali čelavac. – nacerila joj se grabeći iz vrećice, koju je Katja u tom trenutku ispustila i oslobodivši desnu ruku zamahnula svom snagom.

- Pljus! – Prsti su joj se zalijepili za Majino lice. Jednom, pa još jednom. Sve glave su se okrenule prema njima, dok je profesor naglo ustao (Šajatović 2011: 76).

Nakon ovog incidenta Katja ponovno završava u uredu školske psihologice koja je u romanu opisana kao zgodna tridesetogodišnjakinja koja je tek nedavno počela raditi u školi, a upravo će njezin lik biti ključan za razotkrivanje seksualnog zlostavljanja koje u romanu proživljava Katja.

Iako je u početku sumnjala na to kako bi se u Katjinom slučaju moglo raditi o poremećaju u prehrani jer je bila izrazito visoka i mršava, psihologica je shvatila da se to lako može pripisati pubertetskom rastu. Razgovarajući s Katjom, prve znakove zlostavljanja primijetila je u izrazu njezina lica zbog čega je došla do zaključka kako bi joj svakako trebala posvetiti više pažnje:

Lice joj je bilo u nekom grču, što se moglo vidjeti po povremenom titranju čeljusti uslijed prejakog stiskanja vilica. I oči su joj bile previše mutne za jedno veselo i zdravo dijete, kao i natečene vjeđe... (Šajatović 2011: 78).

Prilikom razgovora koji su vodile, psihologica je koristila metodu postavljanja pitanja na koje je Katja morala odgovarati s „da“ ili „ne“, a kada je primijetila da se dovoljno opustila počela joj je postavljati pitanja čiji su odgovori trebali biti opisni. Slušajući ih, psihologici je u jednom trenutku u glavi zazvonilo zvono za uzbunu (Šajatović 2011: 79).

Shvativši o čemu bi se moglo raditi, psihologica govori Katji kako će njih dvije igrati jednu igru, ali kako za nju ne smije nikome reći jer bi se profesor matematike koji je Katju zapravo poslao po ukor naljutio. Katja je na psihologičin prijedlog ravnodušno kimnula glavom te unatoč tome što joj je bilo dosadno odgovarati na tolika postavljena pitanja, smatrala je kako je psihologica simpatična, pogotovo zato što nije stvarala buku i tražila da zbog njezinog lošeg ponašanja roditelji dođu u školu:

- Igra se zove što bi kad... - rekla je Katji. Ja ću ti opisati neku situaciju a ti mi odgovori što bi u njoj učinila. Može? (...) Bilo je zaista svakakvih pitanja i na neka se je smijala, na neka zamislila, no kada je psihologica upitala:

- Što bi učinila kad bi vidjela tatu golog?

Katja se ukočila i prostrijelila je pogledom. U trenu je shvatila da je prevarena i da su sva ona pitanja koja joj je psihologica postavila zamka koja ju je trebala navesti da prizna njihovu tajnu. Minutu nije ni trepnula dok se nešto borilo u njoj (Šajatović 2011: 80).

U ovome se trenutku unutar Katje javlja borba između dvije želje. Prva je ta da prizna što proživljava, a druga je ona da zaštiti oca, odnosno svog zlostavljača. Motivacija za ovom drugom željom može se objasniti i povezati s već ranije spomenutim fazama sindroma prilagodbe zlostavljanju.

Razapetost misli i borbu koja se odvija unutar Katje, Šajatović vrlo živopisno prikazuje sljedećim dijelom:

Glupačo, reci ona će ti pomoći!

Imam jedino tebe, jedino ti voliš tatu...

Glupačo, sad reci, sad reci i sve će proći!

Mi imamo svoju tajnu jel'da?

Ne mogu, ne mogu priznati što sam radila, svi će misliti da sam odvratna, tata je rekao da moram šutjeti... (Šajatović 2011: 80).

Na kraju, zbog vlastite krivnje i odgovornosti koju ne bi trebala imati, a koju ipak osjeća, Katja odluči prešutjeti zlostavljanje i odbiti mogućnost spasa koji joj u tom trenutku pruža

psihologica. Na navedeno pitanje koje joj postavlja, Katja odgovara protupitanjem koje glasi *Zašto me to pitate?* (Šajatović 2011: 80) čime na kraju psihologici, koja se istovremeno u Katjinim očima pretvorila u neprijatelja, potvrđuje vlastite sumnje.

Uz najljubazniji pristup, psihologica ne uspijeva dobiti ni Katjino priznanje ni potvrdu svojih sumnji što će je nažalost na kraju dovesti u vrlo nepovoljan položaj za pravodobnu reakciju. Naime, nakon ovog događaja psihologica djeluje tako što posjećuje obitelj Barić, vodi razgovor s majkom koja laže o cijeloj situaciji te još uvijek nemajući dokaze za svoje sumnje upozorava ravnatelja škole na slučaj zlostavljanja za koji vjeruje da se odvija u obitelji Barić.

Vidljivo je kako psihologica u svome poslu pronalazi dublji smisao, kako je angažirana i poduzetna što je neshvatljivo, pa čak i nepodnošljivo iritantno karakteru i stavovima ravnatelja škole koji temu seksualnog zlostavljanja ne shvaća ozbiljno:

Dolazila se k njemu konzultirati o problematičnim učenicima, tražila da provodi neke testove među djecom, govorila da nešto treba poduzeti u vezi agresivnosti pojedinaca i obavezno uvesti seksualni odgoj, a njega je baš bilo briga za sve to. (...) Uvijek je izgledala kao da je stvarno zabrinuta za tu djecu, a on to jednostavno nije mogao vjerovati. Koga još briga za djecu, osim ako nisu vlastita! (Šajatović 2011: 82).

U razgovoru o obitelji Barić, on reagira grubo i otresito. U tome dijelu dolazi do prikaza utjecaja koji društveni i ekonomski položaj mogu imati prilikom razotkrivanja zlostavljanja. Ravnatelj smatra kako su to vrlo teške optužbe za jednu takvu *uglednu obitelj* te svojoj mlađoj kolegici postavlja pitanje *Znate li vi tko je Katjin otac?* (Šajatović 2011: 86).

Naposljetku, a isprovociran njezinome upornošću, ravnatelj joj prijeti otkazom:

- Kolegice, da mi nešto razjasnimo. Vi ste veoma teško dobili ovaj posao, zar ne? Rekli ste mi da ste četiri godine prije toga bili na burzi i da ste jedna od rijetkih koji su dobili posao u struci. E pa, ako ne prestanete trabunjati gluposti o zlostavljanoj djeci u ovoj školi, i to djeci važnih političara, opet ćete ga tražiti i vjerujte mi, potrudit ću se da ga ovaj put još teže nađete. Ne samo ja nego i Katjin otac. Prema tome, vi odlučite i odlučite odmah! – gledao ju je svojim uskim, zlobnim očima na masnom prasećem licu i ona je znala da misli ozbiljno (Šajatović 2011: 88).

Nakon ravnateljeve prijete, psihologici kroz glavu prolaze dani kada je uzaludno pisala molbe i nazivala telefonom poslodavce da uvijek čuje kako je na radno mjesto primljen netko drugi, pred očima su joj lutale cifre koje je svaki mjesec izdvajala za mamine lijekove i cijena stanarine te sve one uplatnice za režije koje je trebalo platiti zbog čega ona odustaje od svog nauma te govori ravnatelju kako se možda zabunila, na što joj on odgovara s: *Ne možda. Sigurno ste se zabunili* (Šajatović 2011: 88).

Moglo bi se reći kako ovakav ravnateljev postupak prikazuje utjecaj i pritisak koje društvo može vršiti na pojedinca, ali i njegovo današnje stanje u kojem želja za promjenom, savjesnost i educiranost nemaju gotovo nikakav značaj ni utjecaj pred novcem, moći i korupcijom.

6.6. Reakcije, odgovori, posljedice i utjecaji

Psihologica u Katjinoj školi nije bila prva osoba koja je otkrila što se događa unutar zidova obitelji Barić. Svjedokom Katjinog seksualnog zlostavljanja, izuzev majke, bila je i Ljiljana koja je u jednom dijelu romana opisana kao osoba koja *pripada vojsci onih odraslih koji vide ono što žele vidjeti i čuju ono što žele čuti* (Šajatović 2011: 66).

Jednog lipanjskog popodneva, Ljiljana je kao i obično skuhalo ručak za obitelj Barić, a zatim je otišla preko puta k Silviju jer je u tom razdoblju svakoga dana selila stvari u njegov stan. Ostavila je Katju koja je zaspala na dvosjedu u dnevnome boravku stana obitelji Barić, a petnaest minuta nakon što je izašla, kući se vratio otac:

...i kad je Katja osjetila neki čudan pritisak kroz lagani san, već je bio na njoj, već joj je zadignuo ljetnu haljinicu i grubo vukao gaćice, natiskujući se u nju... (Šajatović 2011: 90).

No, kako bi ispričala Katji što je maloprije vidjela na hodniku, Ljiljana se odlučila vratiti u stan. Bila je riječ o Zokiju kojeg su u nesvijesti odnosili na nosilima hitne pomoći, a Desa je trčala za njima plačući. Kako je znala da je Katja spavala, Ljiljana nije željela zvoniti stoga je posegnula za svojim ključevima i ušla u stan obitelji Barić:

Brzo je prošla hodnik vukući teško svoju kraću nogu, a onda naglo zastala na vratima dnevnog boravka. Barić je natiskivao svoje tijelo na malu Katju, a ona je šutjela i nije se micala ispod njega.

Zacrnilo joj se pred očima i brzo se primila za dovrtak da ne padne, a kad joj se za sekundu vratila slika osjetila je mučninu kako joj se penje iz dna želuca na usta i prekrivši ih šakom, naglo se okrenula i izašla a da je ni jedno od njih dvoje nije primijetilo (Šajatović 2011: 90-91).

Kako joj je pozlilo, Ljiljana se brzo vraća u Silvijev stan gdje je on upita što se dogodilo. Ona mu odgovara kako se Zoki srušio te oni zajedno, oboje u stanju šoka i u žurbi, zvone na vrata stana obitelji Barić kako bi obavijestili Katju o tome. Ona odlazi s njima, dok Ljiljana ne prestaje misliti o onome što je vidjela:

I u autu je zurila u rub njezine cvjetne haljinice i više nije mogla misliti na jadnog Zokija, samo je razmišljala o Katji i njezinom ocu i onom što je vidjela jer joj svijest to nikako nije

mogla provariti, nikako nije mogla samoj sebi reći da je to stvarno, da se stvarno dogodilo, da se nešto tako uopće bilo gdje može dogoditi (...)

U čitavom svom životu ona nije čula za pojam seksualnog zlostavljanja osim ponekad na televiziji, ali to se uvijek odnosilo na odrasle muškarce i žene i njezina svijest nije prihvaćala pomisao da otac tako nešto radi kćeri i da ta kćer sada sjedi s njima u autu i ne plače, ne vrišti od užasa (Šajatović 2011: 92).

Zbog stanja šoka i nemogućnosti prihvaćanja zlostavljanja kojemu je bila svjedok, Ljiljana kao odrasla osoba nije pravovremeno reagirala. Osim gore navedenim citatom, njezin se postupak objašnjava time što je čak i nakon deset godina života u gradu i dalje bila ona povučena, neiskvarena djevojka sa sela iz kojeg je dolazila i koju su svi zvali Šepava Ljiljana (Šajatović 2011: 92).

Ljiljani je trebalo vremena da osvijesti što je trebala učiniti i kako je trebala reagirati, a kada je to što je vidjela odlučila podijeliti sa suprugom, već je bilo prekasno.

Kao reakciju na očevu zlostavljanje, u trenucima kada ga proživljava Katja Barić doživljava disocijaciju. Disocirano stanje često se javlja kod osoba koje proživljavaju neku vrstu traume, a može se definirati kao stanje u kojem se osoba, svjesno ili nesvjesno, odvaja od dijela doživljaja, najčešće osjećaja.

Bessel van der Kolk u svojoj knjizi *Tijelo bilježi sve* (2023: 66) disocijaciju opisuje kao psihičku reakciju kojom se osoba pokušava obraniti od nekog preplavljujućeg iskustva time što se na neki način odvaja od doživljavanja svoje stvarnosti. Kod Katje se takva reakcija opisuje kao odvajanje svog „unutarnjeg ja“ od onog vanjskog, „fizičkog ja“, odnosno ona sebe i svoj um u potpunosti odvaja od fizičkog tijela koje doslovno trpi zlostavljanje:

Već je bila gore, već je lebdjela kao i svaki put, mučno čekajući da prestane, da se vrati u tijelo koje je obamrlo pod njim (Šajatović 2011: 90).

No, nakon nekog ju vremena zaštitna funkcija procesa disocijacije napušta. Na površinu tada izlazi sve ono što se čitavo vrijeme skupljalo u njoj:

Nije mogla, ovaj put nešto se strgalo u njoj, nije se mogla dići visoko, nije se mogla odvojiti od tijela koje je on mrcvario, nije mogla uteći od boli koju joj je nanosio svakim svojim pokretom (Šajatović 2011: 99).

Bilo je to prilikom održavanja predizbornog skupa na Kantridi kada je Katja slušajući govor, odnosno laži svojega oca, napokon javno, pred svim tim ljudima željela priznati što se uistinu događa u njihovoj obitelji, ali nije mogla. Samo je stajala pored njega i željela otvoriti usta, no lice joj je bilo tvrdo kao stisnuta glina i nije mogla progovoriti ni riječi (Šajatović 2011:101).

Bio je to trenutak u kojem je napokon stigla do posljednje linije bespomoćnosti i očaja. Kroz glavu su joj prolazili glasovi koji su joj govorili kako nikada neće odrasti, kako zlostavljanje koje proživljava nikada neće prestati.

S obzirom na to da je predizborni skup bio održan na dan Suza svetog Lovre, a čuvši priču voditeljice kako su ljudi nekada vjerovali da ako na taj dan u odrazu vode u bunaru vidiš zvijezdu padalicu i zaželiš želju da će ti se ona ostvariti, Katja odlazi do Ljiljanine stare kuće u čijem se dvorištu nalazio bunar (Šajatović 2011: 102):

Nekada su ljudi vjerovali...

Samo da prestane, samo da prestane...

Ne želim više, tata, ne želim više biti tvoja djevojčica koja radi odvratne stvari...

Ja vjerujem, ja čvrsto vjerujem da će pasti...

Ne mogu više, ne mogu više...

Mora prestati....

Odjednom je izgubila ravnotežu i osjetila kako joj se tijelo prebacuje preko betonskog ruba. (...) Trajalo je samo minutu. Samo minuta je trebala svježoj bunarskoj vodi da joj iz prsa istisne sve iglice, sav onaj crni mulj, svu sluzavu bol i beznade koje joj se u njima natisnulo u dvanaest godina njezina života. Samo minutu, a onda je prestalo boljeti. (...)

Posljednje što je mogla razaznati bile su tisuće zvijezda padalica koje su se rušile iznad nje i upijale u njezino nasmiješeno lice. Prije nego što su joj zjene ugasle znala je da joj je želja ispunjena. Ovaj put je prestalo. Zauvijek prestalo. Konačno noć bez krizantema (Šajatović 2011: 105-107).

Paralelno s trenucima Katjine smrti, Ljiljana i Silvijo provode večer gledajući jedan dokumentarac o seksualno zlostavljanoj djeci na televiziji što Ljiljanu konačno potakne na to da mu ispriča što je vidjela onog lipanjskoga dana u stanu obitelji Barić:

- Isuse, Ljiljana, zašto mi nisi prije rekla? To smo odmah trebali prijaviti. – planuo je zgrožen onim što je čuo. (...)

- Sutra ujutro idemo na policiju. – rekao je tvrdo i nastavio zuriti u ekran a da više nije uspijevaao registrirati ni jednu jedinu riječ koja je izlazila iz TV-prijamnika (Šajatović 2011:105).

Nažalost, to jutro za Katju Barić nikada nije stiglo.

Zbog tragičnog kraja romana, moguće je naslutiti da je Katja kao žrtva seksualnog zlostavljanja, uz znakove depresije, tuge i bijesa koje je pokazivala, kao jednu od posljedica te oblika samodestruktivnog ponašanja razvila suicidalnost.

Buljan-Flander i Kocijan-Hercigonja (2003: 113) navode kako se kod žrtava seksualnog zlostavljanja ne radi samo o pozivu za pomoć, nego se one najčešće zaista i žele ubiti. Te osobe ne žele smrt kao takvu, već kraj života koji je preplavljen boli što uostalom pokazuje i gore navedeni citat.

Na kraju te unatoč svim navedenim osobnim i društvenim propustima, Katjina je tragična sudbina ipak iznjedrila jedan pozitivan utjecaj. Naime, nakon završetka romana nalazi se pogovor koji se otvara opisom visokog muškarca u sivom puloveru koji sjedi na rubu stola malog ureda Centra za socijalni rad u Rijeci dok preko puta njega stoje žena i djevojčica od deset godina. Taj muškarac u sivom puloveru jest sada već odrasli Zoki, a upravo je i dan njegova vjenčanja na koje bi, prema riječima kolege, zbog svoje predanosti poslu mogao zakasniti (Šajatović 2011: 108).

Čitatelji u pogovoru saznaju kako je Ljiljana, prije nego što je pošao u srednju školu, Zokiju ispričala ono što ona i njezin suprug nisu na vrijeme stigli ispričati policiji i ono što je Katjin otac pomoću svojih političkih veza uspio zataškati pred medijima kada je njezino tijelo pronađeno u bunaru (Šajatović 2011: 108).

Tog je dana Zoki odlučio što će raditi u životu, a Katju, kao ni njezinu tragičnu sudbinu, nikada nije zaboravio:

Uvijek ćeš biti moj prijatelj, šaptala mu je mala Katja odnekud iz daljine dok je čekao da se svi utrpaju u dizalo, i mogao se zakleti da mu je, prije nego što su se vrata dizala zatvorila, mahnula s vrata 73a u kojem je već godinama živjela neka druga, nadao se, sretnija obitelj (Šajatović 2011: 109).

7. ZAKLJUČAK

Strogo povjerljivo: Obitelj Barić književno je relevantan roman. Ne samo za djecu, već i za odrasle zato što, osim što progovara o tabu temi seksualnog zlostavljanja, istovremeno daje poticaj za otvoreno problematiziranje i razgovor o toj temi, kao i poticaj da u realnome svijetu i bez oklijevanja okolina reagira i ne zatvara oči pred istim te posljedično tako osigura svoj doprinos cjelokupnoj promjeni društva.

Kada je riječ o seksualnom zlostavljanju djece, vrlo je važno i korisno naučiti dijete razlici između dobrih i loših tajni s obzirom na to da nerijetko odrasli koji zlostavljaju djecu traže od njih da to ostane njihova tajna, kao što je uostalom to bilo i u Katjinom slučaju. No, na ovome svijetu postoje tajne koje je ponekad nužno izgovoriti zbog čega je vrlo važno djetetu na primjeren način objasniti kako tajne zbog kojih se osjeća loše i koje ga muče treba podijeliti s odraslom osobom kojoj vjeruje.

Jednom prilikom kada govori o trivijalnoj književnosti, poznati hrvatski teoretičar književnosti Milivoj Solar (1992: 33) kaže: *Ono što nas najviše zanima u književnosti, kao i u životu općenito, to smo mi sami, naši osobni „problemi“ kako to obično kažemo; zanimljivo nam je kako se s tim problemima možemo suočiti, kako ih možemo riješiti, kako se u njima možemo snaći i to prije svega na razini naše svakodnevice.*

Unatoč tome što se ovaj citat odnosi na pojam trivijalne književnosti, on je lako primjenjiv i na recepciju književnosti za djecu i mlade.

Proces čitanja moguće je povezati s učenjem i otkrivanjem, kao i s neposrednim kontaktom između jezika i čovjeka, a kada je riječ o djeci proces čitanja im pomaže učiti – ne samo o svijetu u kojem žive već i o sebi samima. Kao i odraslina, knjige im uvelike mogu pomoći u izgradnji empatije te boljem načinu razumijevanja vlastitih osjećaja zbog čega treba isticati i držati do toga da u književnosti ne bi smjelo biti zabranjenih tema.

Za razliku od nekih drugih vrsta medija, kao što su primjerice TV programi ili filmovi, knjige sa sobom ne nose dobno ograničenje. Dakako, postoje one knjige koje se preporučuju određenim dobnim skupinama, ali to ne znači kako su one namijenjene isključivo njima. Preporučena dob ih ne definira i ne ograničava samo za pojedinu grupu čitatelja jer kao što kaže jedna Goetheova izreka: *Dobra dječja književnost ne privlači samo dijete u odrasloj osobi, već i odraslu osobu u djetetu.*

8. POPIS LITERATURE

1. Američka psihijatrijska udruga (2013). *Dijagnostički i statistički priručnik za duševne poremećaje: peto izdanje*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
2. Bilić, V., Buljan-Flander, G., Hrpka, H. (2012). *Nasilje nad djecom i među djecom*. Zagreb: Naklada Slap.
3. Buljan-Flander, G., Kocijan-Hercigonja, D. (2003). *Zlostavljanje i zanemarivanje djece*. Zagreb: Marko M.
4. Buljan-Flander, G., Selak Bagarić, E., Španić, A. (2021). Zlostavljanje i zanemarivanje djece. U D. Hrabar (Ur.) *Prava djece – multidisciplinirani pristup* (str. 281-320). Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
5. Crnković, M., Težak, D. (2002). *Povijest hrvatske dječje književnosti od početaka do 1955. godine*. Zagreb: Znanje.
6. Hameršak, M. i Zima, D. (2015). *Uvod u dječju književnost*. Zagreb: Leykam international.
7. Hranjec, S. (2002). Tematski kompleks hrvatske dječje književnosti. U R. Javor (Ur.) *Tabu teme u književnosti za djecu i mladež* (str. 66-79). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
8. Hranjec, S. (2006). *Pregled hrvatske dječje književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
9. Lavrenčić Vrabec, D. (2002). Bol odrastanja: Droge, seks i... U R. Javor (Ur.) *Tabu teme u književnosti za djecu i mladež* (str. 7-22). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
10. Šajatović, I. (2011) *Strogo povjerljivo: Obitelj Barić*. Zagreb: Semafora.
11. Van der Kolk, Bessel A. (2023). *Tijelo bilježi sve: Mozak, um i tijelo u iscjeljenju traume*. Sveta Nedjelja: Geromar.
12. Žakula, T. (2023). *Seksualno zlostavljanje djece: Kako se nositi s problemom i pomoći djetetu? – priručnik za roditelje* -. Rijeka: Dječji dom „Tić“ Rijeka.

Članci:

1. Sesar, K. (2009). Spolno zlostavljanje djece. *Ljetopis socijalnog rada*, 16 (3), 615-633. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/47818>.
2. Solar, M. (1992). Trivijalna književnost. *Republika*, br. 7-8, 29-47.

3. Vranić, A., Karlović, A., Gabelica, D. (2002). Incidencija zlostavljanosti u djetinjstvu na uzorku studenata zagrebačkih fakulteta. *Suvremena psihologija*, Vol. 5 No. 1, 53-68. Zagreb: Naklada Slap.

Mrežni izvori:

1. Čarapina, Valentina (2023). Kako si? *Disocijacija*.
<https://www.kakosi.hr/2023/06/28/disocijacija/> Pristupljeno 27.7.2023.
2. Globus (2009). *Odbačeni roman nagrađene spisateljice*.
<https://www.jutarnji.hr/globus/odbaceni-roman-nagradene-spisateljice-4094385>
Pristupljeno 13.7.2023.
3. Gradska knjižnica Rijeka (2017). *I ja sam dječji pisac: Ivona Šajatović*.
<https://gkr.hr/Magazin/Razgovori/I-ja-sam-djecji-pisac-Ivona-Sajatovic> Pristupljeno 13.7.2023.
4. MSD priručnik dijagnostike i terapije (2014). *Zlostavljanje djece*. <http://www.msd-prirucnici.placebo.hr/msd-prirucnik/pedijatrija/zlostavljanje-djece> Pristupljeno 13.7.2023.
5. tabu. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 31. 7. 2023.
<<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=60129>>.

9. SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI

Ivona Šajatović (Koprivnica, 1975.) suvremena je spisateljica koja je na hrvatskoj književnoj sceni najpoznatija po svome opusu romana za djecu i mlade. U svojim djelima Šajatović neprestano progovara o socijalnim i tabuiziranim temama te problemima kojima su zaokupljeni mladi zbog čega joj se često pripisuje titula socijalno angažirane spisateljice.

Problematiziranjem jedne takve zabranjene, odnosno tabu teme bavi se i u svome romanu *Strogo povjerljivo: Obitelj Barić*. U njemu progovara o čestom, ali nedovoljno opisanom i još manje sankcioniranom društvenom problemu zlostavljanja djece.

Zlostavljanje i zanemarivanje djece smatra se jednim od najvećih problema suvremenoga društva, a njegova učestalost ukazuje na veliki društveni i globalni propust koji se dovodi u izravnu vezu s ispunjavanjem dječjih prava u stvarnosti.

U svojoj srži, roman *Strogo povjerljivo: Obitelj Barić* problematizira više vrsta zlostavljanja djeteta, no tematsko težište romana počiva na seksualnom zlostavljanju koje se odvija unutar obitelji – i to između oca i kćeri.

Katja Barić jedanaestogodišnja je djevojčica te ujedno protagonistica romana uz čiju pomoć Šajatović na izrazito potresan i realističan način oslikava patnje, ponašanja, znakove i društvene reakcije s kojima se može susresti zlostavljano dijete.

Svojim snažnim unošenjem u tematiku zlostavljanja, autorica vjerodostojno opisuje događaje i pojavu problematike od koje većina ljudi u stvarnome životu okreće glavu, prepuštajući ih tako slučaju. Također, svojim romanom ona daje prostor za mogućnošću povezivanja praktične i teorijske problematike zlostavljanja djece, kao i prostor koji omogućuje povezivanje romana sa stvarnim kontekstom suvremenog društva u kojem živimo pri čemu se istovremeno vrlo kritički odnosi prema njegovu licemjerju i korumpiranosti, kao i prema svakome obliku skrivanja, ignoriranja ili zataškavanja bilo koje vrste zlostavljanja, u kojem ponekad presudnu ulogu može imati društveni položaj ili financijska moć pojedinca.

Ključne riječi: Ivona Šajatović, tabu teme, dječja književnost, zlostavljanje i zanemarivanje djece, seksualno zlostavljanje, incest, znakovi i detekcija seksualnog zlostavljanja djece, posljedice seksualnog zlostavljanja djece

10. TITLE AND KEYWORDS

Title: *Sexual abuse in the novel “Strogo povjerljivo: Obitelj Barić” by Ivona Šajatović*

Key words: Ivona Šajatović, taboo topics, children’s literature, child abuse and neglect, sexual abuse, incest, signs and detection of child sexual abuse, consequences of child sexual abuse